

K DATOVÁNÍ, IKONOGRAFII A AUTORSTVÍ STAROMĚSTSKÉ MOSTECKÉ VĚŽE

JAKUB VÍTOVSKÝ

Následující stať je věnována problematice Staroměstské mostecké věže. Tato proslulá, avšak stále ještě poněkud záhadná stavba si jako jedna z nejkrásnějších gotických věží v Evropě bezesporu zaslouží mimořádnou badatelskou pozornost. Stať volně navazuje na náš článek o staviteli Karlova mostu mistru Otovi, kde jsme se pokusili kriticky shrnout prameny týkající se mostní stavby, na které věž v podobě brány stojí. Věž a její monumentální sochařská výzdoba byla sice popsána nebo alespoň letmo zmíněna již nespočetnou řadou historiků umění, žádný z nich ji však dosud nezkoumal dostatečně detailně a komplexně, jak bychom u umělecké památky tak zásadního významu čekali. Zatím jediným podrobnějším elaborátem je nepublikovaný stavebně historický průzkum J. Homolky, M. Horyny a J. Muka z r. 1973,¹⁾ na který navázala pozdější Homolkova studie interpretující věž v kontextu dvorského umění Karla IV. Homolka považuje věž za dílo Petra Parléře započaté na sklonku Karlovy doby. Do Václavova období klade dokončení věže a doplnění výzdobného programu, přičemž ještě v pohusitské době předpokládá přestavbu věžního schodiště. Stranou ponechal otázku přesného datování neobyčejně pozoruhodné síťové klenby v průjezdu.²⁾ D. Libal klade klenbu do doby po r. 1373 s tím, že celá věž, kterou také připisuje Petru Parléřovi, byla dokončena před r. 1380.³⁾ Rovněž V. Mencl klade dokončení věže již do doby kolem r. 1375.⁴⁾ Naproti tomu V. Kotrba kladl pou-

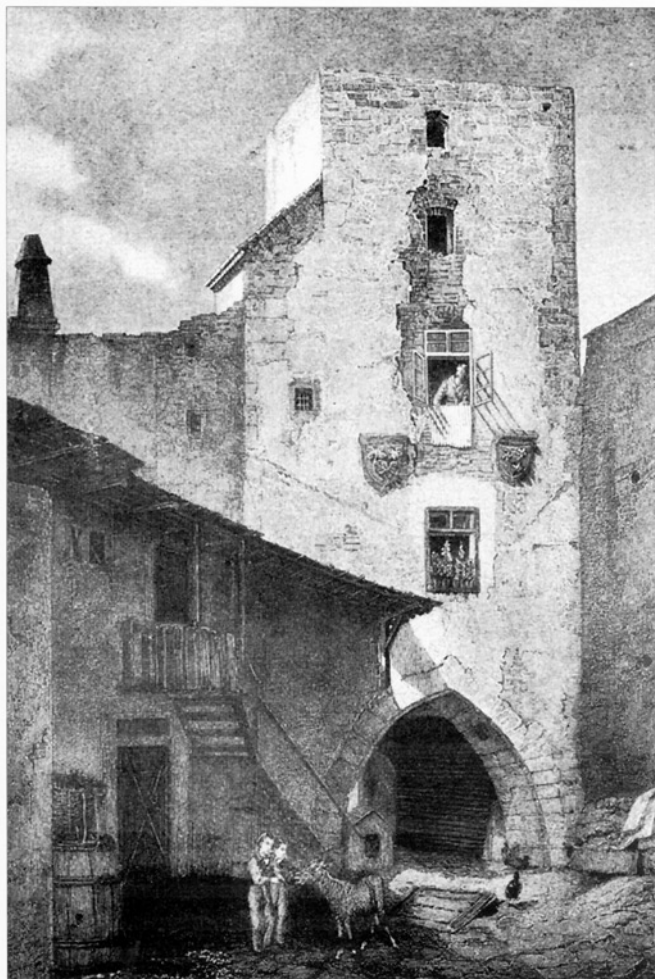
Obr. 1: Staroměstská mostecká věž, celkový pohled. Započata před rokem 1370, dokončena před r. 1395. Foto: A. Paul.

1) J. Homolka, M. Horyna, J. Muk, J. Vilímková, Stavebně historický průzkum Staroměstské mostecké věže, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Praha 1973.

2) J. Homolka, Staroměstská mostecká věž a její okruh. Studie k počátkům umění krásného slohu v Čechách, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica, Monographia 55, Praha 1974, s. 11-54.

3) D. Libal in: Praha středověká, Praha 1983, s. 283-286.

4) V. Mencl, Praha, Praha 1969, s. 73.

Obr. 2: Huť Jana IV. z Dražic, brána pražské biskupské rezidence. Třicátá léta 14. století. Kresba J. Hellicha z roku 1844. (Foto Z. Reach.)

hé zahájení stavby věže teprve do osmdesátých let.⁵⁾ Kotrbovo datování je tedy značně rozdílné. Ikonologickým rozbořem věže se podrobněji zabýval jednak J. Homolka, jednak R. Chadraba.⁶⁾ Chadraba věž zkoumal ze širšího kulturně historického hlediska, Homolka zde hledal paralely především se Svatovítskou katedrálou.

Průzkoumáním problému Staroměstské mostecké věže jsme došli k novým poznatkům. Protože vážnou překážkou při studiu věže je, jak známo, ztráta přímých písemných pramenů vztahujících se k jejímu založení a stavbě, snažili jsme se vyjít z vnějších okolností a rozšířit uměleckohistorické zkoumání architektury a sochařské výzdoby i o vyhodnocení dosud málo povšimnutých kamenických značek. Konečně upozorňujeme i na některá dosud nepublikovaná zjištění týkající se Svatovítské katedrály a domu v Kolíně nad Rýnem, která s Mosteckou věží souvisejí. V následujících řádcích se tedy znovu zaměříme na problematiku datování, autorství a ikonografie věže, a také na její místo v širším kontextu evropského umění druhé poloviny 14. století.

Nejprve ale musíme zopakovat některé poznatky, které vyplynuly z pramenů týkajících se stavby Karlova mostu a vrátit se znovu k otázce statutu kamenické hutě, která věž stavěla. Je zřejmé, že funkce i výzdobný pro-

5) V. Kotrba in: České umění gotické 1350-1420, Praha 1970, s. 85.

gram věže souvisely se strategickým významem mostu. Nicméně přímý předpoklad, že most i věž vznikly automaticky společnou prací jednoho mistra a jediné kamenické hutě, považujeme za neopodstatněný. Jak jsme již naznačili při jiné příležitosti,⁷⁾ stavba pražského mostu byla v předhusitské době zajišťována zvláštní formou společné církevní a světské správy. Bezpečně víme, že stavební fond mostu, do kterého plynuly příjmy z výnosu starších donací, z mostního a z veřejných sbírek, spravovali dva úředníci jmenovaní staroměstským zastupitelstvem, tzv. *officiales pontis*, a spolu s nimi staroměstští křížovníci. Naproti tomu výstavba a správa městských bran byla výhradně civilní záležitostí patřící do pravomoci zastupitelstva a krále. Z těchto poměrů vyplynulo, že na budování Karlova mostu a Staroměstské mostecké věže ve druhé polovině 14. století pracovaly odpočátku dvě různé, na sobě nezávislé hutě, financované každá odjinud, vedené dvěma různými mistry a jinak organizované. Že tomu tak skutečně bylo, potvrzují i kamenické značky, které na věži svědčí o huti, v níž byli kameníci placeni od kusu, zatímco na mostě, kde původní kamenické značky nejsou, byla vyplácena mzda časová. I na tyto skutečnosti jsme již upozornili. Stejně nesprávné je také ztotožnění věžní hutě s hutí Svatovítskou, neboť i ta měla, ač o slohové příbuznosti obou staveb nemůže být pochyb, zcela jiný zdroj financí, vlastní pracovní síly a účetnictví. Na stavbě mostecké věže pracovala tedy samostatná kamenická huť, jejíž činnost chceme objasnit.

Jedním z dílčích problémů je mimo jiné také otázka prvního projektu věže. Již předchůdce Karlova mostu, románský most Juditin, měl na východním konci nezbytnou obrannou věž, kterou střežil městský zřízenec - *custos turris in ponte circa hospitale Pragense*.⁸⁾ Když Juditin most smetla v r. 1342 povodeň, na rozkaz krále Jana a jeho nástupce Karla byl v letech 1342-1357 zpracován projekt nového mostu gotického. Jeho skromnějším vzorem byl asi most v Roudnici nad Labem z let 1333-1338 vystavěný jihofrancouzsky poučenou hutí, kterou zaměštnával pražský biskup Jan z Dražic.⁹⁾ Z Dražicovy

6) R. Chadraba, Staroměstská mostecká věž a triumfální symbolika v umění Karla IV., Praha 1971. R. Chadraba, Zur Ikonographie der thronenden Herrscherfiguren am Altstädter Brückenturm in Prag, in: *Wiss. Zeitschrift der Friedrich-Schiller-Universität Jena*, 1981, s. 411-418.

7) J. Vítovský, Stavitel Karlova mostu mistr Ota - k otázce vztahu mezi stavební činností Jana IV. z Dražic a Karla IV., *Zprávy památkové péče* 1994, s. 1-6. Zde jsme se již dotkli shora naznačené problematiky.

8) Tento zřízenec byl dosazen na starou věž v r. 1320 společně s katem, což souvisí s tím, že věž sloužila podle obecních statut jako vězení. Viz V. V. Tomek, *Základy starého místopisu pražského*, III-V, Praha 1872, s. 68, k r. 1320: *...Ungeltum de piscibus Frencz-lino iudici est locatum, ut custodem turris in ponte circa hospitale Pragense et tortorem civitatis Pragensis debeat procurare...* ibid., s. 68, k r. 1330: *...di jungen ungeraten purgere...sal der stat richter vaken vnd...in die venknusse bringen in den turm uf di brucke vor das spital...* ibid., s. 68, k r. 1335: *...Hat aber derselbe der pfenning nicht ze geben, so soll er das puzzen uff dem turm bey dem spital uf der brucken; er sol siezen in der saw acht tag gevangen...* Jako jedno z obecních vězení sloužila i věž gotická.

9) Dražicův roudnický most byl zbořen. Představu o jeho konstrukci poskytuje fotografie jednoho oblouku publikovaná např. ve věst-

hutě asi vyšel i stavitel Ota, který od založení stavby v roce 1357 až do své smrti v r. 1375 pražskou mostní huť řídil.¹⁰⁾ V době po Otově smrti vykonával dohled nad pražskou mostní hutí stavitel svatovítské katedrály Petr Parléř.¹¹⁾ Protože vybudování obranných věží i na nově stavěném gotickém mostě bylo ze strategických důvodů nevyhnutelné, je na místě předpoklad, že mostecká věž byla v hrubých rysech navržena již Otou v původním projektu mostu z let 1342-1357. V mostním projektu byla zcela jistě určena především pozice věže. O původnosti záměru postavit bránu na dnešním místě svědčí sama mostní konstrukce, se sklepem Staroměstské mostecké věže zapuštěným v litém zdivu zřejmě nejstaršího, východního mostního pilíře, který stojí zhruba v místě položení základního kamene mostu v r. 1357.¹²⁾ Zároveň je třeba říci, že hmotové uspořádání Staroměstské mostecké věže s hranolovým schodištěm na boku a širokým hrotitým průjezdem v přízemí je vcelku běžné a zcela souhlasí s branou malostranské rezidence Jana z Dražic,¹³⁾ pro něhož Ota, jak se domníváme, zpočátku pracoval. Základní podoba Staroměstské mostecké věže mohla být tedy určena již Otovým projektem mostu z let 1342-1357.

Realizace stavby Staroměstské mostecké věže byla ovšem zahájena až později, někdy kolem r. 1367, teprve když byla hotova příslušná část mostní konstrukce.¹⁴⁾ S tímto datováním korespondují i kamenické značky pod úrovni mostovky a v přízemí věže, alespoň pokud tyto značky známe z jiných pražských staveb. Souhrnně o značkách pojednáme v závěru. Huť, která byla ke stavbě věže nově založena, pracovala zřejmě, jak jsme již uvedli, na účet staroměstské obce, císaře Karla a později jeho syna Václava. Jakou formou však toto předpokládané spolufinancování probíhalo, není známo. Zdá se, že přímým provozovatelem hutě byla obec, zřejmě za daňové kompenzace, jak bylo v podobných případech obvyklé. Stavební činnost iniciovaná panovníkem, ale prováděná na dluh nebo na obecní útraty, by zde mohla vysvětlit enormně zdlouhavé tempo výstavby.

Vedoucí mistr nové věžní hutě založené někdy koncem šedesátých let navrhl především nové, neobvyklé působivé řešení věžních fasád. Původní Otův projekt, pokud existoval, byl přitom zcela zásadním způsobem do-

plněn a výtvarně obohacen. Nový mistr, zřejmě architekt i sochař v jedné osobě, pokryl věžní těleso a zejména obě hlavní průčelí, malebnou, dynamickou a zároveň smysluplnou lineární soustavou neutralizující vertikálnost, a do takto vytvořených kulis plných světél a stínů vkomponoval složitou heraldickou sestavu, dekorativní plastiku a kolosální sochy tvořící již volné prostorové útvary. Současně s řešením fasád snad navrhl i korunu věže s nárožními vížkami a cimbuřím zamaskovaným zábradlím s visutými dvojnosi. Jak bylo již vícekrát konstatováno, architektura i sochařská výzdoba věže souvisí se Svatovítskou katedrálou budovanou pod vedením Petra Parléře.

Chceme-li si položit důležitou otázku, kdy parléřovský návrh geometrického a sochařského členění fasád vznikl, docházíme k následujícímu závěru. Stalo se tak nejdříve ve druhé polovině šedesátých let, kdy věžní huť zahájila svou činnost, ale nejpozději v první polovině let sedmdesátých, kdy stavba dosáhla ve výšce zhruba dva a půl metru nad mostovkou k prvním charakteristickým součástem průčelí, jmenovitě ke konzolám pod archivoltami brány a pod nárožními profily. Vzhledem k programu sochařské výzdoby, kde významná úloha připadla mladému Václavu IV., se zdá být nejpravděpodobnější, že kompletní návrh fasád, v dalším průběhu stavby asi už jen málo upravovaný, byl dokončen koncem první poloviny sedmdesátých let.

Na samotné stavbě přízemí, založené, jak jsme naznačili, zhruba koncem let šedesátých, se podle zachovaných značek vystřídal poměrně velký počet kameníků, tak velký, jako nikdy později. Svědčí to o počátečním živém střídání kameníků v hutí, relativně rychlém tempu stavby a o množství kontaktů, které v té době huť měla. Pokud jde o datování přízemí, již J. Herain správně uvedl, že svislé zdivo přízemí věže bylo hotovo nejdříve po roce 1373, ale nejpozději v r. 1377. V sérii panovnických znaků těsně pod římsou přízemí je totiž, jak známo, znak Braniborska, které patřilo českému králi jen v uvedeném období.¹⁵⁾ Panovnické znaky vznikly, podle nápadného excentrického umístění kamenických značek stranou osazovacích dutin, současně se zdivem. Také skutečnost, že některé kamenické značky z přízemí věže se shodují se značkami ze šedesátých a sedmdesátých let na jiných stavbách, potvrzuje shora uvedené datování. Z komparace kamenických značek na věži samotné však zároveň vyplývá, že přízemí zůstalo delší dobu bez klenby, která byla vložena až dodatečně. K tomuto problému se ještě

niku Za starou Prahu, 1910, s. 69, obr. 139. Na konstruční přibuznost roudnického a pražského mostu upozornil J. Neuwirth, *Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen vom Tode Wenzels III. bis zu den Husitenkriegen*, Prag 1893, s. 574-575.

10) Prameny vztahující se k mistru Otovi jsme shrnuli v naší stati citované v pozn. 5.

11) Důvody, proč Parléřovu účast na stavbě mostu klademe až do doby po r. 1375, vyplývají z dat o mistru Otovi a z rozboru triforiového nápisu, který naznačuje, že Petr stavbu mostu nezaložil, ale pouze v ní pokračoval. Na oboje jsme upozornili ve stati citované v pozn. 5.

12) Údaj, že základní kámen Karlova mostu byl v r. 1357 položen skutečně u staroměstského břehu, tedy přímo v místě pozdější Staroměstské mostecké věže, obsahuje kronika Beneše Krabice: „...eodem anno imperator posuit fundamentum sive primarium lapidem in fundamento novi pontis Pragensis in littore prope monasterium sancti Clementis...“ Viz V. V. Tomek, *Základy...*, I.e., III-V, s. 68.

13) Torzo brány je dnes součástí domu čp. 47 na Malé Straně.

14) Vzhledem k tomu, že mostní stavba byla započata na staroměstském břehu, jak jsme doložili v pozn. 10, musíme i další zprávu Benešovy kroniky, která popisuje, že povodeň v r. 1367 polámala provizorní dřevěný most na mnoha místech, ale z nového jen jediný pilíř, vztáhnout na staroměstskou část mostu. Datovaná zpráva zde potvrzuje náš odhad, že substrukce věže byla k uvedenému datu zhruba hotová. Viz V. V. Tomek, *Základy...*, I.e., III-V, s. 68, k r. 1367: „...*Diluvium pontem Pragensem lignum in pluribus locis, sed novum in uno tantum pilario rupit...*“

15) J. Herain, *Karlův most v Praze*, Praha 1909, s. 9. Znakovou galerii se zabývali: V. Vojtíšek, *O erbech na Staroměstské mostecké věži*, Kniha o Praze, Praha 1958, s. 72-78; K. Adamová, *K heraldické výzdobě Staroměstské mostecké věže*, *Pražský sborník historický* 1982, s. 44-62; J. Louda, *Znaky na Staroměstské mostecké věži*, *Umění* 1985, s. 357-359.

vrátíme. Lze také poznamenat, že zpočátku relativně vysoký počet zúčastněných kameníků během stavby přízemí postupně klesal, takže tempo výstavby se již koncem sedmdesátých let poněkud zvolnilo.

První patro Staroměstské mostecké věže bylo pak budováno přibližně od druhé poloviny sedmdesátých do druhé poloviny osmdesátých let. Tím se dostáváme k velmi důležité otázce datování hlavní části sochařské výzdoby, tj. souboru volných soch, které původně zdobily obě hlavní fasády, ale zachovaly se jen na východním průčelí. Zřejmě se s nimi počítalo již v celkovém návrhu fasád vzniklém v první polovině sedmdesátých let. Sochy Karla IV., sv. Víta a Václava IV. spočívají spolu s modelem mostu na římsě mezi přízemím a prvním patrem. Socha Václava IV. má, jak známo, římskou korunu, takže před r. 1376, kdy byl Václav zvolen římským králem, nemohla být ještě hotová. Sochy ale zároveň musely být započaty před r. 1378. Svědčí pro to jednak datování znaků pod římsou do let 1373-1377, dále datování nosného zdiva do doby bezprostředně následující a především skutečnost, že zobrazený císař v r. 1378 zemřel. Na sochách prvního patra se tedy nepochybně pracovalo v letech 1376-1378 s tím, že jednotlivé kusy mohly být započaty i o něco dříve nebo dokončeny o něco později. Jen na okraj poznamenáváme, že podobný soubor světeckých a panovnických soch umístěný tentokrát na fasádě radnice, pořídilo v sedmdesátých letech také říšské korunovační město Cáchy, přičemž k základní sestavě soch z r. 1370 objednalo při korunovaci v r. 1376 dodatečně ještě sochu krále Václava.¹⁶⁾ V případě Staroměstské mostecké věže však takto závažný dodatečný zásah do ikonografického programu asi nepřipadá v úvahu, protože by předpokládal celkové a neproveditelné přeskupení soch.

Do poněkud pozdější doby, asi kolem r. 1385, lze datovat sochy sv. Vojtěcha a Zikmunda určené pro druhé patro. Ty na postavy prvního patra dílensky a zčásti i autorsky navazují, jsou však vývojově pokročilejší. Zároveň ovšem ne natolik, aby je bylo možné od soch prvního patra zcela oddělit a datovat až do let devadesátých, kdy vznikla příslušná část druhého patra. Usuzujeme proto, že sochy pro obě hlavní fasády byly jako ucelený soubor vytvořeny hlavním sochařem totožným asi s mistrem hutě a vytesány postupně během několika let,¹⁷⁾ s tím, že so-

chy Karla IV. a Václava IV. z let 1376-1378 vytesané nejříve spolu s ostatními sochami prvního patra, mohly být na fasádu umístěny jen s malým zpožděním, zatímco sochy sv. Vojtěcha a Zikmunda pro druhé patro, dokončené někdy kolem r. 1385 jako poslední, a navíc pravděpodobně nějaký čas odložené stranou, musely být osazeny dodatečně, když se dokončení stavby protáhlo, na ještě modernější obličejové konzoly, které vznikly s příslušným svislým zdívkem teprve kolem r. 1390. Zde je třeba upozornit na to, že v době práce na sochách se počet řadových kameníků v hutí dále snižoval a kolem r. 1385, kdy se pracovalo na zdivu horní části prvního patra a současně i na dokončení posledních soch, dosáhlo pracovní tempo hutě asi vůbec největšího poklesu za celou dobu výstavby. Dokončení soch zde proto stavební práce zřejmě o něco předstihlo.

Jisté v každém případě je, že konec sedmdesátých let a první polovina let osmdesátých, kdy huť postavila první patro věže a zřejmě s předstihem prováděla celý početný soubor soch pro fasády, byly dobou pozvolného doznívání Karlova zakladatelského odkazu. Naproti tomu dostavba věže od druhé poloviny osmdesátých let do let devadesátých probíhala již za zcela jiných společenských podmínek. V hutí také pravděpodobně došlo, podle některých známek, jako jsou změny stavebního projektu, jiný ráz výzdoby a příchod více zcela neznámých kameníků, k výměně vedoucího mistra. Otázku, zda předpokládáný příchod nového mistra hutě kolem poloviny osmdesátých let souvisel s úmrtím předcházejícího stavitele nebo naopak se změnou orientace královského dvora, ponecháváme zatím stranou. Věžní huť však v každém případě po zmíněném ochabnutí kolem poloviny osmdesátých let znovu zvýšila svoji aktivitu a dostala se opět do popředí středoevropského uměleckého vývoje. Tentokrát to ale bylo již v poněkud jiném směru, než jaký reprezentoval svatovítský verkmistr Petr Parlér a jeho vrstevníci.

Nový mistr, kterého kolem r. 1385 král Václav a měšťané dostavbou Staroměstské mostecké věže pověřili, neměl asi již k hutí při Svatovítské katedrále tak blízký vztah jako jeho předchůdce. Svatovítská huť byla totiž v podstatě podřízena pražskému arcibiskupovi Janovi z Jenštejna, kterého Václav IV. v r. 1384 sesadil z úřadu kancléře a v r. 1393 dokonce vojensky napadl. Celý konflikt probíhal za účasti služebnictva obou stran. Tyto okolnosti jsou dobře známy. Méně známo však je, že Václav IV. jako královský stavebník katedrály nejen v r. 1385 odmítl účast na slavnostním vysvěcení nového Parlérova chóru,¹⁸⁾ ale během panského odboje v polovině de-

16) Dne 31. 3. 1370 byl cášskou obcí za doživotní roční plat najat městský kameník Petr od kapli (meyster Peter van der Capellen de unser stat werkmán) k výzdobě radnice (der stat huys in den Mart) s tím, že *...alle die beilden, dye an dat huys geboeren, da meister Peter dye capiteel ind dye tabernakel zu berreyt vındt, van unser stat steyne up syne kost sall snyden...* Smlouvu otiskl R. Pick, *Aus dem Aachener Stadtarchiv, Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 1886, s. 252-253. Podle přídomku van der Capellen snad byla dřívějším působištěm sochaře cášská Capella Imperialis a její nový chór. K dodatečnému vytesání sochy Václava IV. srov. J. Laurent, *Aachener Stadtrechnungen aus dem XIV. Jahrhundert*, Aachen 1866, s. 240, k r. 1376: *...It. magistro Petro horarum (hodinář) pro lapide faciendo ymaginem regis et pro vectura 5 1/2 m. Pictori 20 m. Lapidice 10 m...*, s. 245: *Item de vinicio ymaginis regis 2 qt...* (pak následují výdaje za oslavy Václavovy korunovace) a na s. 249: *...It. deme meilre, de die bilden in den markt baven, meister Peter ermoilde ind die schilde, die vur der oyssen hoeft stunden, maichde 13 mr...*

17) Analýze a komparacím soch bylo již věnováno mnoho pozornosti. Jednu vedoucí sochařskou osobnost, která nebyla přímo totožná s Petrem Parlérem ani Jindřichem Parlérem předpokládal např. A. Kutal, in: *Dějiny českého výtvarného umění*, I.1, Praha 1984, s. 249-250. G. Schmidt, *Peter Parler und Heinrich IV. Parler als Bildhauer*, *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte*, 1970, s. 108-153 (124) připsal sochy z věže sochaři zúčastněnému na výzdobě Petrského portálu v Kolíně n. R. a ztotožněnému O. Kletzlem s Michaellem von Savoyen, o němž bude ještě řeč. Naproti tomu J. Homolka ve shora citované studii a dalších pracích zastává názor, že sochy jsou dílem svatovítské hutě a vznikly jistě pod vedením Petra Parlérova a alespoň zčásti i za jeho autorské spolupráce.

18) *Fontes rerum Bohemicarum* I, s. 46: *...Jan z Jenštejna 1385*

vadesátých let přímo napadl i Svatovítskou huť, kde rozbil větší množství rozpracovaných soch.¹⁹⁾ Za těchto okolností si nelze ani v tomto období představit nějaký přímý organizační vztah nebo užší spolupráci mezi Svatovítskou a vězní hutí. Předpokládaný nový stavitel věže navíc reprezentoval již mladší uměleckou generaci a novou skupinku umělců, kterou si pro svou potřebu shromáždil král Václav.

Pod vedením nového Václava mistra dospěla stavba Staroměstské mostecké věže v devadesátých letech konečně do závěrečné fáze. Důležité je, že z kamenických značek, jejichž soubor se značkami na nejvýše položených částech věže uzavírá, vyplývají četné poznatky o stavebním vývoji věže jako celku. Tyto poznatky se v mnohém liší od tezí vyslovených autory shora zmíněného stavebně historického průzkumu. Především je třeba říci, že kontinuita výskytu řady značek z přízemí i v prvním a ve druhém patře svědčí o tom, že ve vězní hutí nikdy nedošlo k přerušení práce ani ke kompletní výměně pracovních sil. Věž je celá stavbou z druhé poloviny 14. století, bez jakékoli dosud předpokládané pohusitské přestavby. Z porovnání značek z druhého patra věže se značkami na přilehlé nejvyšší části schodiště, o které Homolka soudí, že teprve v pohusitské době nahradila jakési otevřené schodiště chrámového typu navržené Parlěrem na způsob jižního schodiště transeptu Svatovítské katedrály,²⁰⁾ ve skutečnosti vyplývá, že druhé patro věže i nejvyšší část schodiště provedli totožní kamení-

Obr. 3: Staroměstská mostecká věž, parlérovské členění a sochařská výzdoba východního průčelí. (Foto V. Uher.)

chór kostela Pražského sám posvětil, posvěcení pak obvyklé...přeložil na den sv. Remigia, aby slavena byla památka cti-hodného učitele Jeronýma. Ničemně založil také se vznešeným knížetem Václavem loď zpomenuťého kostela položiv sám základní kámen. Než když milost královská laskavého pozvání toho nepřijala, vylila se hojně štědrá dobročinnost zvoucihu na potřebné chudé...

Jana von Posilge): ...Item der konig von Behemen lys nicht abe von synir narheyt: her kwam czu Prage by nachte czu der steyn-metzzen, und, was her von bylden vant, den hib her dy houpte ab und czuslug sy. Sulche smoheyt und bosheit begink her, und ving marggrafen Jost von Merhern, und muste yn doch ledig weder loszen...

20) Srov. J. Homolka, Staroměstská mostecká věž..., l.e., s. 35 až 36.

19) *Scriptores rerum Prussicarum*, Leipzig 1866, s. 200 (kronika

Obr. 4: Aristoteles a Phyllis, konzola na severovýchodním nároží mostecké věže. Kolem r. 1380. (Foto V. Oberreigner.)

Obr. 6: Lev požírající křtu, konzola na jihovýchodní straně průjezdu mostecké věže. Kolem r. 1380. (Foto V. Uher.)

ci. Homolkou předpokládaná pohusitská úprava tedy odpadá a často konstatované přisekání horní části schodiště k hotové římsě druhého patra, přičítané domnělé pohusitské úpravě, bylo provedeno již při václavské dostavbě. Také předpoklad, že schodiště mělo být původně podobné schodišti katedrály si, jak naznačíme níže, zasluhuje revizi. Ještě významnější zjištění však přinesl nález kamenických značek charakteristických pro druhé patro věže a pro horní část schodiště i na žebrech síťové klenby v průjezdu. Síťová klenba s objímavými patkami datovaná dnes většinou do let sedmdesátých a považovaná za nejstarší síťovou klenbu v Evropě²¹⁾ byla tedy do

Obr. 5: Žena s vojínem, konzola na jihovýchodním nároží mostecké věže. Kolem r. 1380. (Foto V. Oberreigner.)

průjezdu vložena dodatečně, s odstupem jednoho nebo dvou desetiletí; pochází až z doby kolem r. 1390.

Zdivo bočního schodiště je v přízemí a v prvním patře svázáno se zdí věže, ale ve druhém patře už ne. Poslední vrstva kamenů schodiště je přitom druhotně přisekaná k již hotové římsě s trojlísty uzavírající nahore pod cimbuřím panelaci jižní fasády. Pohusitskou úpravu schodiště jsme sice vyloučili, ovšem i změnu, k níž došlo při václavské dostavbě, je třeba objasnit. Vysvětlení, že vrchol schodiště byl přece jen původně plánován ozdobněji jako jižní schodiště katedrály, neuspokojuje, protože věž i přes svůj reprezentační charakter byla vždy hlavně opevňovací stavbou, kde by ozdobné schodiště chrámového typu, bez možnosti uzavření okenními, bylo z bezpečnostních důvodů nevhodné. Navíc jižní fasáda zpracovaná podle celkového parlérovského projektu, který domněle s otevřeným vrcholkem schodiště počítal, neměla k ukotvení takového schodištního vrcholku, ale ani schodiště vůbec, přizpůsobenou konstrukci. Naopak, svislá panelace celého druhého patra je všude jen lehce zavěšená, přičemž v místě dotyku schodiště, ale pouze od nadpraží vstupního portálu druhého patra ke koruně věže, je demontovaná, nikoli odsekaná, jak se mylně uvádí. Svědčí o tom neporušený povrch fasády s původním opracováním povrchu a kamenickými značkami, beze stop druhotných změn. Odstraněná panelace tedy nemohla nikdy sloužit k ukotvení staršího odstraněného vrcholku schodiště, který se předpokládá, ale k pouhé volné lípané dekoraci zpočátku ničím nekryté fasády, k jejíž římsě musel být i masivní vrchol schodiště z václavské doby teprve druhotně připojen. Z celé situace plyne, že schodiště bylo, zřejmě v duchu nejstaršího snad Otova plánu, odpočátku celé masivní, ale nejprve ústilo jen do posledního patra věže podobně jako u brány Dražicovy rezidence; ke změně došlo teprve při úplném dokončování

21) K. H. Clasen, *Deutsche Gewölbe der Spätgotik*, Berlin 1958, s. 68; V. Mencl, *České středověké klenby*, Praha 1974 s. 79; D. Líbal, in: *Praha středověká...*, l.c., s. 286.

věže v devadesátých letech a změna spočívala v tom, že schodiště bylo prodlouženo o poslední část ústící až do věžního ochozu. Zda to souviselo s nějakou změnou plánu celé věžní koruny, zůstává nejasné.

Horní část schodiště a klenba průjezdu jsou tedy architektonickými přírůbky vzniklými činností nového Václavova mistra. Václavské přírůbky na věži nejsou ovšem jen z oboru architektury, ale i malby a plastiky. Síťová klenba průjezdu je, jak známo, pomalovaná václavskými alegorickými postavami lazebnic, emblémy ledňáčka v točenici a znaky. Rovněž fasády věže byly ve václavském období opatřeny polychromií a zlacením. Svědčí o tom stopy zlacení a barev zjištěné při opravách jak na sochách, tak na některých architektonických člencích průčelí, např. na fiále archivoly průjezdu, kde se nachází další malovaná točenice s ledňáčkem. K sochařským

Obr. 7: Maska démona s otevřenými ústy na římse přezemí mostecké věže. Druhá polovina sedmadesátých let 14. století. (Foto V. Oberreigner.)

pracem z doby dokončování věže kolem r. 1390 patří jednak figura lva na římse nad prvním patrem, možná připravená již o něco dříve spolu s ostatními volnými sochami, dále jiní, tentokrát reliéfní ledňáčci v točenici dodatečně zasazení do obou průčelí, potom v neposlední řadě také mohutné obličejové konzoly pod sochami druhého patra, a podle všeho také volná socha představující vězníka umístěná na samém vrcholku schodiště. Hranolové schodištní vrteno, na kterém vězník stojí, nese až do poslední vrstvy kvádrů kamenické značky z devadesátých let. Ze stavebně historického průzkumu nevyplývají tedy žádné důvody pro pozdější datování tohoto sochařského díla.²²⁾

K ikonografickému programu věže, který byl již vícekrát podrobněji zkoumán, chceme připojit jen pár poznámek. Konzoly brány, které v programu zastupovaly pozemskou sféru, čerpaly ze zvířecí symboliky a mravoličných fabulí. Z nich severovýchodní konzolu s bystami starce ve frygické čapce a dívky v čepci je možné určit jako zobrazení Aristotela a Phyllidy. Toto téma se kolem r. 1380 šířilo i ve středoevropské plastice, jak dokládá téměř neznámý, ikonograficky pozoruhodný reliéf ve Slezském muzeu ve Vratislavi.²³⁾ Zdá se, že také jihovýchodní konzola se zahalenou ženou a vojínem měla podobnou

literární předlohu a obě znázorňovaly amor carnalis, takže spolu se symbolickým lvem s kýtou masa, zajícem se sokolem, hadem se lvem a orlem drásajícím vyzábělého vlka na zbývajících konzolách mohou být chápány jako cyklus nectností. Původnost zvířecích konzol není ovšem vždy ověřitelná. Masky na římse přizemí, jimž je nadřazen model mostu a obě sochy panovníků, personifikovaly zřejmě přemožené přírodní a jiné síly. Pod třemi pilíři mostního modelu šlo snad o pověrečné bytosti, uprostřed možná o personifikaci vody nebo řeky, podle Stejskalova určení Dafné proměňující se ve vavřín.²⁴⁾

Dominantní součásti ikonografického programu východního průčelí pochopitelně byly dnes již proslulé monumentální sochy obou panovníků a tři vítězných zemských světců. Sochařské portréty Karla IV., Václava IV., model mostu a sochy sv. Víta, Vojtěcha a Zikmunda, spolu s trojdílným katedrálním obloukem členícím průčelí oživené ještě sochou lva shlížejícího na říšskou orlici, manifestovaly především posvátný význam císařské moci v rukou českého krále, legitimitu jejího přechodu z otce na syna, ale zároveň také význam Prahy jako mostního a katedrálního města, které se stalo sídlem dědič-

22) K témuž názoru se přiklonil J. Homolka, *Staroměstská mostecká věž...*, l.c., s. 36, přesto, že vrcholek schodiště považoval mylně za pohusitský.

23) Vratislav, Slezské muzeum. Tamější reliéf znázorňuje bystu Aristotela nesoucího postavu Phyllidy s přesýpacími hodinami. Podle literární předlohy Phyllis Aristotela omámila svými púvaby tak,

že ji nosil jako kůň. Reliéf snad pochází z vratislavské radnice. Za údaj o původu vděčím A. Ziomecké. K literární předloze srov. K. Dvořák, *Soupis staročeských exemplů*, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica, Monographia LXXII, 1978, s. 47–48. K výtvarnému ztvárnění tématu obecněji viz E. Kirschbaum, *Lexikon der Christlichen Ikonographie*, I, 1968, s. 183.

24) K. Stejskal, *Eléments antiques dans les sculptures provenants du chantier de Pierre Parler*, *Umění* 1972, s. 234–247 (238–239).

Obr. 8: Sochy Karla IV. a Václava IV. z prvního patra východní strany mostecké věže, dnes v lapidáriu Národního muzea. Mezi léty 1376 až 1378. (Foto V. Fyman.)

ného císařského majestátu Lucemburků. Homolka považuje celou sestavu dokonce za výraz Karlova specifického pojetí panovnické moci císaře jako Kristova náměstka na zemi a výraz jednoty světského a duchovního života, jehož dovršení předpokládá hlavně v nezachované výzdobě západního průčelí věže.²⁵⁾ Vychází přitom z ne zcela podložené domněnky, že nezachovaná so-

chařská výzdoba západního průčelí představovala Asumptu s donátory.

Pokud jde o plastickou výzdobu západního průčelí Staroměstské mostecké věže, tvořila ji kdysi skupina volných soch v prvním patře. Z celé fasády se ovšem zacho-

25) J. Homolka, Staroměstská mostecká věž..., l.c., s. 26-32.

vala kromě vyměněných konzol vstupní brány jen panelace druhého patra, dva znaky²⁶⁾ a jedna dodatečně osazená točenice s ledňáčkem. Dosavadní určení tematiky soch na západním průčelí vychází z nepřiliš zřetelných miniaturních zobrazení věže na rytých prospektech Prahy z let 1562 a 1606 a z volné kresby J. Heintze z doby kolem r. 1600.²⁷⁾ Na všech těchto zobrazeních je pod slepou arkádou v prvním patře věže zachycena mimořádně velká stojící socha a dole po stranách dvě menší figury. Nahoře po stranách arkády bývá spatřována i dvojice andělů, které lze ovšem číst i jako točenice. Obecně se má za to, že šlo o Marii s dítětem korunovanou anděly a klečící panovnický pár, Karla IV. s císařovnou Alžbětou nebo Václava IV. s Janou Bavorskou, podle toho, jak jednotliví autoři věž datují. Nicméně na shora uvedených zobrazeních jsou domnělí andělé zachyceni vně arkády, údajní donátoři vsedě a hlavní figura bez dítěte, což se shora uvedeným výkladem, že šlo o Asumptu, naprosto nesouhlasí. Sochy byly poškozeny za vpádu Pasovských v roce 1611 a jejich destrukci dovršilo švédské obležení v roce 1648. Jejich zbytky byly sneseny při opravě věže v letech 1651 až 1653.

V této souvislosti musíme upozornit i na další zobrazení věže zachycující stav západního průčelí v letech 1621-1623. Jde o řadu letáků s rytinami ilustrujícími popravu organizátorů stavovského povstání v r. 1621. Většina z nich obsahuje i detailní pohled na západní průčelí mostecké věže s hlavami popravených českých pánů vystavenými tehdy na cimbuří.²⁸⁾ Fasáda je zde na rozdíl od starších pohledů zobrazena šikmo ze strany. Na většině rytin jsou se značnou dávkou pravděpodobnosti zpodobeny ještě hlavní prvky původní gotické fasády. Přízemí má svislou panelaci, první patro trojdílný parlérovský oblouk a druhé patro dva dodnes zachované pásy arkád. Z plastik je na místě ještě velká ústřední socha v prvním poschodí pod hlavním obloukem. Socha opět nemá svatozář ani dítě a je zakreslena jakoby vkleče, což však mohlo vzniknout při šikmém pohledu na fasádu nesprávným čtením sochy vystupující z průčelí. Na starších vedutách

Obr. 9: Socha lva z druhého patra východní strany mostecké věže, dnes v lapidáriu Národního muzea. Kolem r. 1385. (Foto J. Kutová.)

představujících pohled na fasádu z anfasu hlavní socha vždy stojí, ale Heintzova kresba nevyklučuje, že byla předsunutá dopředu. Ruce sochy jsou na Heintzově kresbě zkřížené na prsou, na některých letácích spojené,²⁹⁾ a na jiných má socha v napřažené ruce jakýsi atribut, který lze identifikovat jako meč.³⁰⁾ Nelze vyloučit, že toto zobrazení vystihuje původní podobu sochy před zničením atributu. Z páru asistenčních figur, považovaných obvykle za donátory - ale jistě mylně, protože podle starších vyobrazení seděly a ne klečely - jsou na některých rytinách zachycena ještě hranolová sedadla vyběhající přímo z římsy, podobně jako z ní na východní straně vybíhají pilíře mostního modelu.³¹⁾ Porovnáme-li nyní všechna zobrazení, docházíme k pravděpodobnému závěru, že sochy na západním průčelí věže nepředstavovaly Asumptu, ale asi soud se dvěma sedícími postavami po stranách a neobyčejně velkou figurou s mečem uprostřed. Pozoruhodné je, že Bohuslav Balbín a další spisovatelé připomínají na Karlově mostě sochu ozbrojené Spravedlnosti, která však v době, kdy psali, již neexistovala. Tuto sochu lze snad ztotožnit s figurou na západním průčelí.³²⁾ Kromě toho

29) F. Pick, *Die Prager Execution*, I. c., tab. 10. Khevenhiller, *Annales Ferdinande*, Bd. IX, Regensburg 1646.

30) F. Pick, *Die Prager Execution*, I. c., tab. 9 a hlavně 14.

31) F. Pick, *Die Prager Execution*, I. c., tab. 9 a 10.

32) B. Balbín, *Vita Venerabilis Arnesti, primi archiepiscopi Pragensis*, Pragae 1664, s. 290: *...In ponte Pragensi suppliciorum locus fuit, cui crux e regione, opere et arte visenda praetenditur: ubi etiam simulacrum armatae Iustitiae stetitse narrantur. Erant etiam plura alia huius pontis ornamenta, quae iniuriis temporum et tor praeliis in ipso Pragensi ponte commissis, maxime in Passaviensi et Saxonico conciderunt, inter quae statua equestris regis Georgii, aliaque...*; B. Balbín, *Miscellanea historica*, I. 3, Pragae 1681, s. 131: *...Ornamenta pontis, de statua Iustitiae, leonis, capitis humani (quod Bradacz appellant) et aliorum signorum, in Vita Ernesti*

26) Jde o jeden znak s vodorovným břevnem a druhý se šesti lillemi. V. Vojtišek, *O erbech ...*, I. c., s. 78, a J. Louda, *Znaky...*, I. c., s. 358, se domnívají, že patří pražskému arcibiskupství a slezské Nise.

27) J. Homolka, *Staroměstská mostecká věž...*, I. c., s. 28-32.

28) Katalog letáků viz V. Hlavsa, *Praha a její život do poloviny 17. století v grafických listech*, *Pražský sborník historický*, 1971, s. 145-183, č. kat. 95-109 na s. 171-177. Některé reprodukoval F. Pick, *Die Prager Execution*, *Pragensia* V, Praha 1922.

se zachoval ještě jeden typ zobrazení západní fasády, který je podle nevěrohodného obsahu volnou improvizací. V prvním patře věže má kartuš a na ní sedící Marii s dítětem a stojící ženskou a mužskou postavu biblického typu.³³⁾ Výklad západního průčelí v tom smyslu, že představovalo Asumptu s donátory, je tedy přinejmenším diskutabilní.

Čistě světskou tematiku má v každém případě socha na původně nezastřešeném vrcholku prodlouženého masivního schodiště. Podle klíčů a nože za pasem je to již zmíněný *custos turris*, vězník.³⁴⁾ Formátem nevelká volná socha je zobrazením příslušníka nejnižší společenské vrstvy, ovšem karikaturou - vězník má hrubou tvář, nápadný hrb a neslušným způsobem si vyhrnuje šat. Provokativní vzhled vězníka svým způsobem kontrastuje, podobně jako malby lazebnic v průjezdu, s vážným, politicky motivovaným výzdobným programem z doby Karlovy. Lze připustit, že na ikonografických experimentech toho druhu měl přímý podíl Václav IV., který přestěhováním z Pražského hradu do města v r. 1383 téměř manifestačně rezignoval na dosavadní hlavní orientaci svého dvora na vysoké církevní a politické kruhy a uchýlil se do prostředí bližšího městskému obyvatelstvu. Vězník patří k volným žánrovým sochám, které jsou i v pozdně gotické plastice vzácností. Pochází-li skutečně již z devadesátých let čtrnáctého století, je třeba konstatovat, že sochařství té doby nikde tak radikálně nevybočilo z rámce tradičního donátorského a stavitelského portrétu. Určitě předstupně měl v některých portrétech svatovítského triforia. Jisté je, že v triforiu byl oficiální cyklus portrétních byst Lucemburků a arcibiskupů, již sám o sobě svým umístěním a provedením neobvyklý, postupně nastaven o portréty stavebních ředitelů, stavitelů, a jak se zdá, i jiných politicky naprosto bezvýznamných osob. Sochařskými pracemi tihnoucími ke karikatuře byly zejména dvě bysty umístěné ve východní části příčné lodi, z nichž jedna je dodnes vidět na severním schodišti a druhá je přikrytá zazdívkou v jižním rameni triforia. Jelikož k rozšíření portrétní galerie došlo po Karlově smrti, ale ještě před Václavovým konfliktem s Jenštejnem, král Václav i zde profanaci otcova původního výzdobného programu nepochybně schválil.³⁵⁾ Zdá se, že podobně artistní ikonogra-

dixi, quae non vacanti repeterem... Srov. *ibid.*, s. 144-145, o sochách na východním průčelí mostecké věže: *...Turris ipsa statuis quibusdam perlegantibus, tam clipeis omnium provinciarum, quas imperator Carolus obtinebat, ornatur: ...Sunt ab utroque turris latere quinque anates, minutulae cum clipeolis suis, artificis forsitan, aut qui operi praeiit honoris exsculptae...* Haec symbola excisa habes facies turris Antiquae urbi obversa... O poškození sochařské výzdoby na západním průčelí se uvádí, že: *...Specis a. 1649 capta urbe Pragensi minore in eos detonatibus, totum hoc turris decus tormentis muralibus abolitum est...* K soše Spravedlnosti srov. také paměti Jeníka z Bratřic (1756-1845), *Časopis českého muzea* 1907, s. 71-72: *... Na pražském mostě stála jedna statue obzvláštní krásy, jež bohyni Spravedlnosti představovala; naproti ní stál veliký, silně pozlacený český lev a v prostředku mostu statue udatného, předobrotivého na koni sedícího krále Jiříka. To vše skrze Pasovské, Saské a Svojšovské vojsko je v nic přivedeno...*

33) V. Hlavsa, Praha a její život..., I.c., č. kat. 101.

34) Viz pozn. 8.

35) Bysta staršího muže s kápí na ramenou je pod úrovní triforia

Obr. 10: Socha sv. Víta z prvního patra východní strany mostecké věže, dnes v lapidáriu Národního muzea. Kolem r. 1380. (Foto V. Fjman.)

nad průchodem, který ústí ze severního schodiště na původně plánovanou hudební kruchtu. Druhá, dnes nepřístupná bysta zpodobující mladíka v kápí je umístěná nad průchodem skrz me-

Obr. 11: Sochy sv. Vojtěcha a Zikmunda z druhého patra východní strany mostecké věže, dnes v lapidáriu Národního muzea. Kolem roku 1385. (Foto V. Fymani).

ziokenní pilíř jižního ramene triforia. Schodištní bystu kladou J. Homolka, in: *Praha středověká*, l.c., s. 408, a I. Hlobil, in: *Katedrála sv. Víta v Praze*, Praha 1994, s. 94, pozn. 73, do doby ko-

lem r. 1370 a považují ji za nejstarší portretní bystu v katedrále. Ve skutečnosti však byla vytesána až kolem r. 1380 do šírkově bosáže ponechané zde před r. 1370 pro běžnou zvířecí plastiku

fické experimenty uskutečnili Václavovi dvořané také při dostavbě katedrály ve Štrasburku, kde na dolní část věžního oktogonu, který podle našeho nového zjištění navrhl a založil v letech 1383-1387 bratr pražského Petra Parlěře Michael Parlěr, byly vztyčeny dvě velké sochy zobrazující Václava s císařskou korunou a stavitele. Jiná profánní socha uložená dnes ve štrasburském Frauenhausu snad zpodobuje, podobně jako bysty v Praze, administrativního ředitele štrasburské hutě Jana Sesterera.³⁶⁾

Vraťme se však znovu k otázce autorství Staroměstské mostecké věže. Na základě údaje v triforiovém nápisu, že Petr Parlěr vedl stavbu mostu, připisují všichni badatelé věž spolu s mostem automaticky Petru Parlěrovi. Ovšem tato hypotéza má, jak jsme naznačili, určité slabiny. Most totiž podle našeho zjištění stavěl do r. 1375 mistr Ota. Přestože po r. 1375 Petr Parlěr stavbu mostu převzal, most a věž i v tomto období prokazatelně stavěly dvě různě financované a nesejně organizované hutě. Také styl soch, které i s návrhem fasád prozrazujícím sochařskou erudici architekta považujeme za dílo hlavního mistra hutě, ukazuje sice na parlěrovský okruh, ale přece jen jinam, než k vlastnoručním pracím Petra Parlěře. Rozdíly mezi sochami z mostecké věže a Parlěrovým zaručeným dílem - náhrobkem Přemysla Otakara I. ve Svatovítské katedrále - jsou očividné a byly při slohovém rozboru parlěrovské plastiky již vícekrát konstatovány.³⁷⁾

Komparace a slohový rozbor přivedly již O. Kletzl³⁸⁾ a později G. Schmidt³⁹⁾ ke zjištění jiné, dost očividné při-

plánovanou původně i v triforiu, přinejmenším v celé západní části. Totéž se týká i zazděné bysty v jižním křídle, jejíž podobu známe jen ze starého vyobrazení. Motívem ucha vysunutého z kápě prozrazuje závislost na bystě Mikuláše Holubce. Rozborem otázky vzniku triforiové galerie se budeme zabývat až v celkovém kontextu výsledků našeho širšího pojetého výzkumu katedrály.

36) Genealogie Parlěrovců, jak ji sestavil O. Kletzl, in: Thieme-Bekker, Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler, 26, 1932, s. 242 až 248, a znovu B. Schock-Werner, in: Die Parler..., I. Köln 1978, s. 7-12, je dosti konfuze a nevěrohodná. Revizí pramenů jsme došli k jiným závěrům. Pokud jde o Michaela Parlěře, musíme upozornit na závažný omyl, ke kterému došlo rozdělením pražského a štrasburského Michaela Parlěře na dvě osoby. O. Kletzl, Die Junker von Prag in Strassburg, Frankfurt 1936, s. 110, zdůvodnil jeho rozdělení jen takto: Keinesfalls darf Michael (III. Parler) von Freiburg mit Michael, dem Bruder Peter Parlers verwechselt werden. Dieser baute schon 1359 als Werkmeister bei den Zisterziensern in südböhmischen Goldenkron und ist bis zum 13. Oktober 1383 in Prag als ansässig nachzuweisen. Höchst wahrscheinlich ist er bald darauf von Prag nach Ulm gegangen, wo er in der Abrechnung des Münsterbaues vom 17. April 1387 als Meister genannt wird. Der um diese Zeit auftretende Prager Einfluss in dieser Bauhütte ist vor allem diesem Michael zuzuschreiben. Kletzl zde promarnil příležitost správně vyřešit jednu z klíčových otázek parlěrovského bádání a spolehlivě identifikovat hlavního štrasburského představitele legendárních Pražských Junkerů. Ač mu k řešení této otázky chyběl jen krok, rozdělil Parlěrovice omylem na českou a jihoněmeckou větev a zatemnil tak veškerou problematiku na dlouhá desetiletí. Identitu pražského a štrasburského Michaela Parlěře lze písemnými prameny bezpečně prokázat. Sochy Václava IV. a stavitele v řádovém oděvu, téměř dva a půl metru vysoké a umístěné nízko na severovýchodním šneku štrasburského oktogonu pocházejí asi z druhé poloviny osmdesátých let. V literatuře jsou známé pod názvem císař a mnich. O Michaelově účasti na položení základů střední části oktogonu a výstavbě nejstaršího severozápadního šneku se sochami svědčí změny projektu během stavby, která je dílem více

buznosti soch z mostecké věže, a to se sochařskou výzdobou horní části Petrského portálu katedrály v Kolíně nad Rýnem, která je výrazně ovlivněna pražskou svatovítskou plastikou sedmdesátých let. Většinu plastik z horní části Petrského portálu připsali Kletzl a Schmidt hypoteticky Jindřichovi Parlěrovi a Michaelovi von Savoyen. K této hypotéze vedla Kletzla a Schmidta skutečnost, že Jindřich a Michael byli příbuznými pražského Petra Parlěře i pátého kolínského stavitele Michaela staršího, v sedmdesátých letech pracovali v Praze a v osmdesátých letech udržovali kontakt s Kolínem nad Rýnem. Zeti kolínského stavitele Michaela staršího Jindřichovi Parlěrovi, kterého účty pražské katedrály uvádějí do souvislosti se sochou sv. Václava, připsali Kletzl a Schmidt ty kolínské plastiky, které jsou příbuzné soše sv. Václava. Michaelovi von Savoyen, o němž se vědělo, že byl synem Michaela staršího, zeřem Petra Parlěře a pobýval po r. 1372 a v letech 1383-1384 v Praze, odkud měl v r. 1384 odjet do Kolína, připsal Schmidt na kolínském portálu proroky vnitřní archivoly, reliéf s letem a pádem Šimona kouzelníka a navíc právě pražské sochy na Staroměstské mostecké věži. Kletzlem a Schmidtem spíše intuitivně vyslovená hypotéza o podílu Michaela von Savoyen na Staroměstské mostecké věži byla ovšem brána s rezervou, a to zejména v české odborné literatuře. Dlouho opravdu postrádala plnou přesvědčivost, protože nebyly dořešeny otázky datování Mostecké věže a zčásti i Petrského portálu, což vedlo k rozporům v chronologii, a ani osobní přítomnost Michaela von Savoyen v Kolíně nad Rýnem v době výzdoby Petrského portálu nebyla přímo doložena. Zkoumání Petrského portálu bylo navíc ztíženo složitou náleзовou situací a svedeno na falešnou stopu nesprávným datem úmrtí již zmíněného pátého stavitele Michaela staršího rozšířeným v uměleckohistorické literatuře.

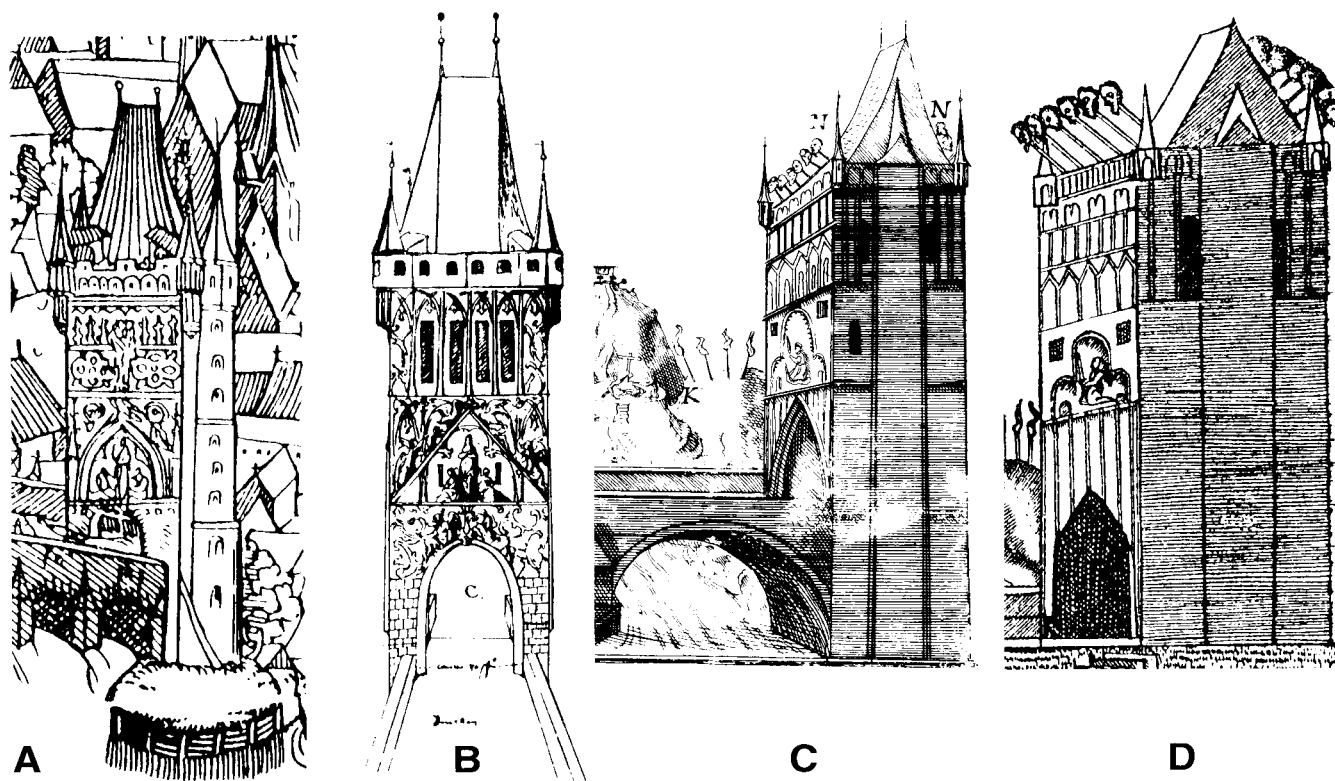
Hypotézu o Michaelově autorství Staroměstské mostecké věže a části kolínského Petrského portálu musíme tedy znovu prověřit, a to na základě nových argumentů a uměleckohistorických poznatků. Lze předeslat, že její oprávněnost můžeme podpořit následujícími zjištěními: Michael von Savoyen v sedmdesátých letech působil nejen v pražské katedrále, ale i v pražském podhradí; v době

stavitelů a nikoli jen Ulricha von Ensingen. Třetí, sedící socha uložená ve Frauenhausu pochází z domu sousedícího s katedrálou, je pokročilejší, autorsky odlišná a vznikla až po Michaelově smrti. Mohlo by jít o ředitele hutě Jana Sesterera, který byl tehánem Michaela Parlěře a v r. 1393 navštívil v Praze Petra Parlěře. Sestererův přímý pobyt u Petra Parlěře ve Svatovítské huti dokládá zpráva z pražských městských knih, Archiv hlavního města Prahy, rkp. 986, fol. 118, 4. 10. 1393: ... *Hanus Sesterer de Strassburg recepit ius civile, pro eo fideiussit Petrus lapicida de castro Pragensi. Factum sabbato proximo post festum sancti Jeronimi anno ut supra...* Za rané stavební dílo Michaela Parlěře z r. 1359 považujeme kostel sv. Markéty ve Zlaté Koruně s nárožními brity odvozenými od hvězdíkové galerie věže dómu ve Freiburgu v Breisgau, odkud Michael pocházel. Pozoruhodnou uměleckou osobností Michaela Parlěře, která rovněž daleko přesahuje rámec našeho příspěvku, se budeme zabývat ve zvláštní monografické studii.

37) Viz v pozn. 17.

38) O. Kletzl, Zur Parlerplastik, in: Wallraf-Richartz-Jahrbuch, N.F., 1933-1934, s. 112.

39) G. Schmidt, Petr Parler und Heinrich IV. Parler als Bildhauer, l.c., 124.

Obr. 12: Nezachovaná výzdoba západního průčelí mostecké věže se sochou Spravedlnosti, A - na vedutě J. Kozla a M. Peterleho z roku 1562, B - na kresbě J. Heintze v Bavorském státním archivu v Neuburgu (podle R. Chadrabý), C - na anonymním letáku z r. 1621 (foto Archiv hlavního města Prahy), D - na ilustraci díla S. Scherertze, *Valle Pragense*, z r. 1623 (podle F. Pícka).

práce na Petrském portále opravdu navštívil Kolín nad Rýnem, kde převzal dědictví a patrně i nedokončené dílo svého otce, pátého stavitele katedrály. V té době vznikla parlérovská část Petrského portálu. Po dvou letech přijel zpět do Prahy, kde v polovině osmdesátých let zemřel. Právě v době dvou Michaelových pobytů v pražském podhradí, tj. ve druhé polovině sedmdesátých let a kolem roku 1385, vznikly, podle stavebně historického průzkumu i podle slohových znaků, sochy pro mosteckou věž. V Praze Michaelův dům a s ním zase asi i huť a nedokončenou práci převzal od Michaelovy vdovy kameník Václava IV. Petr. Dostavba věže nese opravdu výrazné stopy činnosti Václavovy dvorské hutě. To vše se zdá být potvrzením hypotézy o činnosti Michaela von Savoyen na kolínském Petrském portále a na Staroměstské mostecké věži.

Obecně se má za to, že Michaela von Savoyen se týkají především zmínky z pražských svatovítských účtů, zachovaných od 15. února 1372 do 21. listopadu 1378, kde se nedlouho po začátku první dokumentované sezóny objevuje Michael Coloniensis, Michael Colner apod. Jménem Michael de Colonia Renis je v pozdějších pražských pramenech prokazatelně označován i Michael von Savoyen. Michaelovu sochařskou způsobilost dokládají v účtech názvy dílců jako lapis cum floribus, clippei, capita apod. Pracoval, občas s bratrem Johanem, hlavně na článkové jižní schodiště a triforia. Michaela můžeme v účtech plynule sledovat od 25. dubna 1372 do 5. února 1374, kdy zmínky ztrácejí kontinuitu. V účtech se pak jméno Michael objevuje ještě 12. srpna a 14. října 1375,

přičemž podle srpnové zmínky Michael zhotovil dvanáct hlav za dvanáct grošů - 12 capita pro 12 gr.⁴⁰⁾ U této položky se musíme letmo zastavit, protože její výklad je zajímavý. Termín caput ve svatovítských účtech znamená totiž vždy hlavu a nikoli hlavičku odlišovanou termínem capitel, což je jasně patrné zvláště tam, kde jsou hlavy a hlavičky zapisovány vedle sebe. Cena groš za kus je však zároveň mnohem nižší než u všech běžných kamenných dílců, kromě těch nejmenších a nejjednodušších. Nemohlo tedy jít o celé dílce, ale pouze o část práce. Proti případné domněnce, že šlo o plastické modely pro triforiové nebo jiné hlavy, hovoří obecné zjištění, že ve středověkých hutích se modely nepoužívaly. Zároveň skutečnost, že výraz caput ve spojení s enormě nízkou odměnou nacházíme v účtech i u jiných sochařů, nás vede k přesvědčení, že šlo o dílčí položku za sochařské opracování plastických hlav či hlaviček, připravených na stavbě pouze v boso. V Michaelově případě by mohlo jít např. o sérii dvanácti hlaviček z přibližně padesáti na jižním schodišti. Michaelova kamenická značka dosud nebyla identifikována. Je však možné, že se dodnes nachází mezi značkami zachovanými na pražské katedrále, z nichž většinu jsme fotograficky zdokumentovali. Značky z jižního schodiště a triforia jsou mezi nimi zastoupeny v dost hojném počtu.

Jméno kameníka a sochaře Michaela se v účtech vyskytuje i později, ale až po půldruhém roce - od 8. března 1377 do listopadu 1378, kdy zachované účty končí.

40) Příloha, č. 1.

Obr. 13: Socha vězníka na vrcholku bočního schodiště mostecké věže. Před r. 1395. Boční pohled. (Foto V. Uher.)

Domníváme se ale, že svatovítský kameník Michael z let 1377-1378 již není totožný s Michaeliem von Savoyen, ale s bratrem Petra Parlěře Michaeliem Parlěřem, který do svatovítské hutě tehdy nově přišel, o čemž svědčí skutečnost, že si v blízkosti katedrály na Pohořelci zhruba v r. 1377 založil dům čp. 102a - 102b.⁴¹⁾ O Michaelovi Parlěřovi jsme již hovořili v souvislosti se štrasburskou profánní plastikou. Bezpečně víme, že před příchodem do Prahy pobýval v r. 1359 při cisterckém klášteře Zlatá Koruna, kde, jak se domníváme, stavěl kostel sv. Markěty. Po pobytu v Praze pak 25. ledna 1383 odkázal svůj pražský dům čp. 102a - 102b nejbližším příbuzným a krátce na to odjel zároveň s poselstvem krále Václava IV. vedeným Václavovým důvěrníkem panem Hynkem Pluhem do Štrasburka, kde přijal 18. června 1383 prestižní místo stavitele katedrály. Ve Štrasburku se oženil s dcerou již zmíněného stavebního ředitele Jana Sesterera Ennelin a zemřel mezi 11. květnem 1387 a 1. červnem 1388, pravděpodobně v Ulmu. Stavebně historickou analýzou lze dojít k závěru, že Michael Parlěř založil ve Štrasburku věžní oktagon, z něhož však stihl postavit pouze základy střední oktagonální části a několik metrů severozápad-

41) 25. ledna 1383 se o domě uvádí, že si ho Michael Parlěř ... *suus impensis a fundo construxit*... (viz J. Neuwirth, Peter Parler von Gmünd, Prag 1891, s. 126). V. V. Tomek, Dějepis města Prahy, II. 1871, s. 103-104, prokázal, že předměstí Pohořelec bylo nově založeno těsně před r. 1377.

Obr. 14: Socha vězníka na vrcholku bočního schodiště mostecké věže. Před r. 1395. Čelní pohled. (Foto V. Uher.)

ního šneku se sochami Václava IV. a stavitele, které zde zbyly jako memento Václavova marného pokusu o zvládnutí politických poměrů v říši. Michaela Parlěře je nutno od Michaela von Savoyen důsledně odlišovat.⁴²⁾

Z dalších zpráv o Michaelovi von Savoyen, podle kterých ručil později za jistou finanční částku, usuzujeme, že i on měl v Praze, ale dole ve městě (zu Prage in der stat) majetek, zřejmě dům. V bohatých pražských pramenech nacházíme jediný dům připadající v úvahu, a to čp. 162 na Novém Městě, jehož majitelem byl podle zmínky ze 17. listopadu 1378 blíže neoznačený Michael lapicida.⁴³⁾ Tento kameník Michael je vedle Michaela Parlěře, s nímž podle domu, manželky a data úmrtí není totožný, jediným tehdejším v Praze usedlým kameníkem toho jména známým z pramenů. Z další zprávy, o které bude ještě řeč, vyplývá, že tento kameník Michael zemřel před r. 1385, kdy z kolínských, pražských i brněnských pramenů náhle mizí i Michael von Savoyen. Vdova kameníka Michaela z domu čp. 162 se jmenovala Keruše, tj. Gertruda, což naznačuje, že byla původem Němka. Jméno Gertruda mohla Michaelova žena zdědit po matce Drudě, dceři Bartoloměje z Hammu, první manželce Petra Parlěře, protože Michael von Savoyen je v pramenech uváděn jako Petrův zeť.⁴⁴⁾ Na základě všech těchto indicií se domníváme,

42) Srov. pozn. 36.

43) Příloha, č. 2.

44) Příloha, č. 10. Držíme se překladu, že slovo gener zde znamená

že kameník Michael z domu čp. 162 je s Michaellem von Savoyen, jinak de Colonia Renis, totožný. Dům čp. 162 na Novém Městě byl součástí věna blízkého kostela sv. Michaela v Opatovicích, jehož patronátní právo drželi pražští arcijáhni.⁴⁵⁾ Michael ho snad koupil někdy po odchodu ze Svatovítské hutě v r. 1375. Toto datum se zároveň shoduje s dobou zahájení práce na sochách Staroměstské mostecké věže. V této souvislosti je možné dodat, že dům čp. 162 na Novém Městě leží asi osm set metrů od mostecké věže a termín Michaelova předpokládaného přestěhování do podhradí spadá do doby Karlova velkorýského municipálního experimentu spočívajícího ve spojení Starého Města pražského s Novým v letech 1366 - 1377.

Činnost Michaela von Savoyen ve svatovítské huti vedené jeho tchánem Petrem Parlěrem a Michaelův odchod do podhradí kolem r. 1375, kdy se začalo pracovat na monumentální sochařské výzdobě Staroměstské mostecké věže, je tedy v naprostém souladu s hypotézou, že Michael von Savoyen byl od první poloviny sedmdesátých let vedoucí uměleckou osobností huti Staroměstské mostecké věže a autorem věžních soch, z nichž postavy Karla IV. a Václava IV. lze bezpečně datovat do let 1376-1378. Dokončení soch pro první patro nemuselo trvat déle než tři roky. Sochy jsou totiž vytesány ze snadno opracovatelného pískovce. Slohový rozdíl mezi figurami prvního a druhého poschodí zároveň naznačuje, že práce na sochách mostecké věže byly kolem r. 1380, po dokončení figur pro první patro, na krátkou dobu přerušeny. Podle menšího počtu zúčastněných kameníků došlo v té době také ke zvolnění stavebních prací. To dobře souhlasí se zjištěním, že stopy činnosti předpokládaného vedoucího mistra věžní hutě Michaela von Savoyen nacházíme v letech 1381-1383 v Kolíně nad Rýnem. Hlavní, nově odhalená příčina tohoto jevu spočívá v závažné události, která neočekávaně oživila umělecké kontakty mezi Prahou a Kolínem nad Rýnem a ovlivnila asi i v řadě dalších hutí architektonickou a sochařskou tvorbu osmdesátých let 14. století. Touto událostí byla smrt pátého stavitele kolínské katedrály Michaela staršího, který byl, jak jsme již uvedli, otcem Michaela von Savoyen.

Část pramenů k pátému staviteli katedrály v Kolíně nad Rýnem Michaelovi staršímu publikovali již v minulém století J. J. Merlo⁴⁶⁾ a J. Neuwirth.⁴⁷⁾ Z jimi shromážděných pramenů vyplynulo, že stavitel katedrály Michael starší s manželkou Drudou koupili v r. 1353 tři domy pod jednou střechou v někdejší kolínské Schmierstrasse a měli potomky Petra, Lisu, Drudu von Savoyen, Rutgera, Michaela von Savoyen a Jana. Dobu úmrtí Michaela staršího však Merlo ani Neuwirth přesně neznal. Jen podle poslední zmínky z r. 1387, kterou měli k dispozici, usuzovali, že zemřel kolem r. 1390. Tento ne zcela přesný

údaj převzal později O. Kletzl a další uměleckohistorická literatura včetně katalogu kolínské parlérovské výstavy z r. 1978. V uměleckohistorické literatuře je uváděn dodnes.⁴⁸⁾ Opomenuta přitom zůstala zmínka v regestech listin z kolínského městského archivu publikovaných již v r. 1886 H. Keussenem, kde se 31. března 1381 hovoří o Michaelovi starším v minulém čase.⁴⁹⁾ Stejně tak unikly pozornosti i další doklady o Michaelově úmrtí v nepublikovaných kolínských městských účtech a knihách. Nesprávné datum smrti Michaela staršího, jehož činnost na kolínské katedrále ve 14. století byla důležitá, svádělo zpočátku k nepřesnému datování kolínské jižní věže i parlérovských plastik Petrského portálu. Nicméně R. Lauer dospěl nedávno detailní analýzou stavby a sochařské výzdoby k hypotéze, že celá výzdoba Petrského portálu pochází z let 1375-1385 s tím, že předparlérovská část vznikla v letech 1375-1380 a parlérovská v letech 1380 až 1385.⁵⁰⁾ což pokud jde o zjištění bezprostřední časové návaznosti předparlérovské a parlérovské části sochařské výzdoby a slohového obratu v r. 1380 přesně souhlasí s naším závěrem vysvětlujícím celou situaci v tom smyslu, že příčinou slohových a technologických změn, k nimž v r. 1380 v kolínské chrámové huti došlo, bylo úmrtí vedoucího stavitele Michaela staršího. Lauerova zevrubná argumentace vedla tedy zjevně ke zcela přesnému výsledku. K problematice stavebně historické analýzy kolínské jižní věže a Petrského portálu se ještě vrátíme.

Správné datum úmrtí pátého stavitele kolínské katedrály Michaela staršího spadá do doby po 15. srpnu 1380,⁵¹⁾ každopádně před 31. březnem 1381.⁵²⁾ Z dosud opomenutých pramenů, které na naši prosbu v kolínském městském archivu vyhledali M. Huiskes a R. Militzer,⁵³⁾ bezpečně vyplývá, že Michael von Savoyen převzal v Kolíně nad Rýnem dědictví po otci, především již zmíněné tři domy pod jednou střechou v někdejší Schmierstrasse zakoupené otcem v r. 1353 a zdržoval se pak v Kolíně po dobu dvou let. O převzetí dědictví se sice nezachovala žádná zvláštní zpráva, ale výslovně o něm hovoří pozdější zápis z r. 1384.⁵⁴⁾ Přitom je pravděpodobné, že Michael von Savoyen převzal po otci nejen jeho dům, ale i vedení kolínské hutě a výzdobu Petrského portálu, což bylo asi zajištěno otcovými stavebními smlouvami. Vzácné kolínské zprávy o Michaelovi von Savoyen se pochopitelně týkají jen všedních finančních záležitostí. Tak 31. března 1381 vydala Michaelova sestra Druda před kolínskou radou

48) O. Kletzl, in: Thieme-Becker, Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler, 29, 1935, s. 514, ohraničil činnost Michaela staršího „1353 bis ca. 1390“. A. Wolff, in: Die Parler..., I. Köln 1978, s. 147 „spätestens 1353 bis nach 1387“.

49) H. Keussen, Das Urkunden-Archiv der Stadt Köln bis 1396, Mitteilungen aus dem Stadtarchiv Köln, 1886, s. 24, správně uvedl: „1381, März 31, Gertrud v. Savoyen, Tochter des +Dombaumeisters Michael, Vollmacht für Bruder zu Empfang rückständiger Leibzucht“. Srovnej naši přílohu, č. 3.

50) R. Lauer, in: Parlérovské umění z Porýní, Praha 1983, s. 71-76.

51) Do té doby se o Michaelovi starším hovoří ještě v přítomném čase. Viz pramen citovaný v pozn. 77.

52) Viz přílohu, č. 3.

53) M. Huiskesovi z Historického archivu města Kolín nad Rýnem vděčím i za korekturu textů otištěných v příloze.

54) Příloha, č. 11.

zeť. Druhý možný překlad svagr vylučujeme, protože v textu je slovo gener vztaheno jen na Petra a nikoli i na jeho bratra.

45) V. V. Tomek, Základy starého místopisu pražského, II, Praha 1870, s. 99-100, k r. 1405: „...in dote s. Michaelis in Opatowicz...“.

46) J. J. Merlo, Die Dombaumeister von Köln. Nach dem Urkunden, V. Meister Michael, Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande, 75, Bonn 1883, s. 81-95. J. J. Merlo, Kölnische Künstler, Düsseldorf 1895, s. 601-603, 735-738.

47) J. Neuwirth, Peter Parler von Gmünd, Prag 1891.

listinu, kterou svého bratra zplnomocnila k inkasu renty vyplácené jí kolínskou obcí.⁵⁵⁾ Jak jsme upozornili, o otci se v listině hovoří již v minulém čase, stejně jako v účetním záznamu o výplatě renty z 15. srpna téhož roku.⁵⁶⁾ Z kolínských městských knih dále vyplývá, že 10. června 1381 získal Michael von Savoyen v Kolíně nad Rýnem také dům zv. Bruychgenhuys,⁵⁷⁾ který 17. dubna 1382 zatížil rentou 16 zlatých⁵⁸⁾ a 11. června 1383 odprodal⁵⁹⁾ a dům Stotzheim, který získal 12. března 1382,⁶⁰⁾ dne 2. září téhož roku zastavil za 130 měric pšenice⁶¹⁾ a odprodal 7. února 1383.⁶²⁾ Pátý stavitel kolínské katedrály Michael starší tedy zemřel těsně před 31. březnem 1381 a jeho syn a dědic Michael von Savoyen je v Kolíně doložen nepřetržitě od března 1381 do června 1383. To je nyní směrodatné i pro datování Michaelovi von Savoyen připisované části výzdoby Petrského portálu a ovšem i pro obě časově odlišné skupiny soch Staroměstské mostecké věže.

Z dalších zpráv plyne, že v létě r. 1383 se Michael von Savoyen vrátil do Prahy, kde spolu s Petrem Parlěrem převzal 13. října 1383 správu domů Michaela Parlěre. Tomu při té příležitosti ještě půjčil sedm kop grošů; zápis o tom publikoval již Neuwirth.⁶³⁾ Šlo o definitivní opatření, které Michael Parlěr učinil po uzavření pracovní smlouvy na stavbě štrasburské katedrály před trvalým odjezdem do Štrasburka. Z knih města Kolína nad Rýnem pak nově zjišťujeme, že 4. února 1384, tedy v době pobytu v Praze, zůstal sám pražský věřitel Michael von Savoyen dlužen jistému kolínskému měšťanovi částku 46 zlatých, za což byl prohlášen za zběhlého dlužníka a neuspokojenému věřiteli byl přiznán nárok na ony tři domy ve Schmierstrasse, které, jak se v zápise výslovně uvádí, Michael von Savoyen zdědil po svém zemřelém otci Michaelovi starším a matce.⁶⁴⁾ Konečně z dalšího, tentokrát již dříve publikovaného textu zachovaného v brněnském městském kopiáři vyplývá, že 22. srpna 1384 sepsala městská rada v Brně dopis s potvrzením, že Jindřich Parlěr a jeho manželka Druda, Michaelova sestra, postoupili Michaelovi podruhé rentu, kterou jim měla platit kolínská obec. Dopis však nebyl nikdy odeslán, protože ho Jindřich Parlěr, podle dodatečné poznámky písaře na okraji listu, stáhl zpět.⁶⁵⁾ Příčinu, proč ke stažení dopisu došlo, vysvětluje zápis o již zmiňovaném domě kameníka Michaela čp. 162 na Novém Městě pražském, který dne 10. května 1385 prodala vdova Keruše. Protože dům v letech 1378-1385 nezměnil podle městských knih vlastníka, šlo o vdovu po Michaelovi. Novými majiteli domu se stali bratři kameník Petr a Kunc, o nichž bude ještě řeč.⁶⁶⁾

55) Příloha, č. 3.

56) Viz pramen citovaný v pozn. 79.

57) Příloha, č. 4.

58) Příloha, č. 6.

59) Příloha, č. 9.

60) Příloha, č. 5.

61) Příloha, č. 7.

62) Příloha, č. 8.

63) Příloha, č. 10.

64) Příloha, č. 11.

65) Příloha, č. 12.

66) Příloha, č. 13.

Prameny z Kolína nad Rýnem, z Brna i z Prahy od té doby o Michaelovi von Savoyen mlčí. Druhý pobyt Michaela von Savoyen v Praze, do něhož lze zřejmě klást práci na sochách sv. Vojtěcha a Zikmunda pro druhé patro Staroměstské mostecké věže, trval tedy bezpečně od 13. října 1383 do 22. srpna 1384 a je nanejvýš pravděpodobné, že ho ve druhé polovině r. 1384 nebo na počátku r. 1385 ukončila Michaelova smrt.

Vzájemné vztahy parlérovské plastiky v Praze a v Kolíně nad Rýnem je tedy možné na základě shora uvedených poznatků zcela logicky vysvětlit. Musíme se však ještě podrobněji zmínit o jižní věži kolínské katedrály a o Petrském portálu, který se nachází v jejím přízemí. Doba zahájení stavby je dosud odhadována různě. A. Wolff ji klade do doby kolem r. 1300.⁶⁷⁾ Naproti tomu podle analýzy R. Lauera došlo k založení věže asi v letech 1340 až 1350.⁶⁸⁾ Jisté je však každopádně to, že Petrský portál byl dokončen s velkým časovým zpožděním za stavbou. Svědčí o tom fakt, že v r. 1980, když byl portál restaurován, byla na jednom z horních baldachýnů objevena kamenická značka v podobě V, kterou H. Kusche kdysi shledal na jižní věži triadvacetkrát, a to ve výšce 30-35m nad zemí.⁶⁹⁾ Z tohoto důležitého nálezu vyplynulo, že portál byl dokončován v době stavby druhého poschodí věže. Podle Lauera stavba věže prováděná i se svoji běžnou sochařskou výzdobou současně dosáhla v letech 1360-1370 do výšky portálového vimperku, ale z Petrského portálu byla prozatím dokončena jen dolní část a i ta pouze s architektonickými detaily, tj. bez předparlérovských soch apoštolů. Horní část byla ponechána jen v hrubé stavbě. V letech 1375 až 1385, zatímco se stavělo druhé patro, byla pak podle Lauera dokončena horní polovina portálu a provedena všechna sochařská výzdoba. Předparlérovská část výzdoby vznikla tedy v letech 1375 až 1380 a parlérovská v letech 1380 až 1385. Svoji tezi Lauer doložil i rozlišením obou stavebních a sochařských etap podle materiálu a podrobnějším uměleckohistorickým zkoumáním sochařských děl.

Pokud jde o jednotlivé autory Petrského portálu, pro relativně pozdní zařazení předparlérovského Mistra apoštolů do doby těsně před r. 1380 svědčí, podle Lauera, i přes sochařovo zcela konzervativní školení, stopy vlivu mladších parlérovských prací a zároveň použití vápence příznačného pro mladší etapu. Z hlediska naší interpretace se zdá, že vývojová situace Mistra apoštolů vyučeného v rané době, který přišel později do styku s Parlěrovci a kolem r. 1380 zmizel, odpovídá generaci Michaela staršího, s nímž snad mohl být přímo totožný. Otázkou je, zda se práce na Petrském portále mohl zúčastnit i Petr Parlěr. Zde je třeba říci, že sice nelze vyloučit Petrovu cestu do Porýní někdy v letech 1381-1383, včetně případné účasti na provedení některých soch portálu, ale Petrův pobyt v Kolíně nad Rýnem není přímo doložen prameny a ani ze slohových a rukopisných důvodů není nut-

67) A. Wolff, in: *Parlérovské umění z Porýní*, I.e., s. 94.

68) R. Lauer, in: *Parlérovské umění z Porýní*, I.e., s. 71-76.

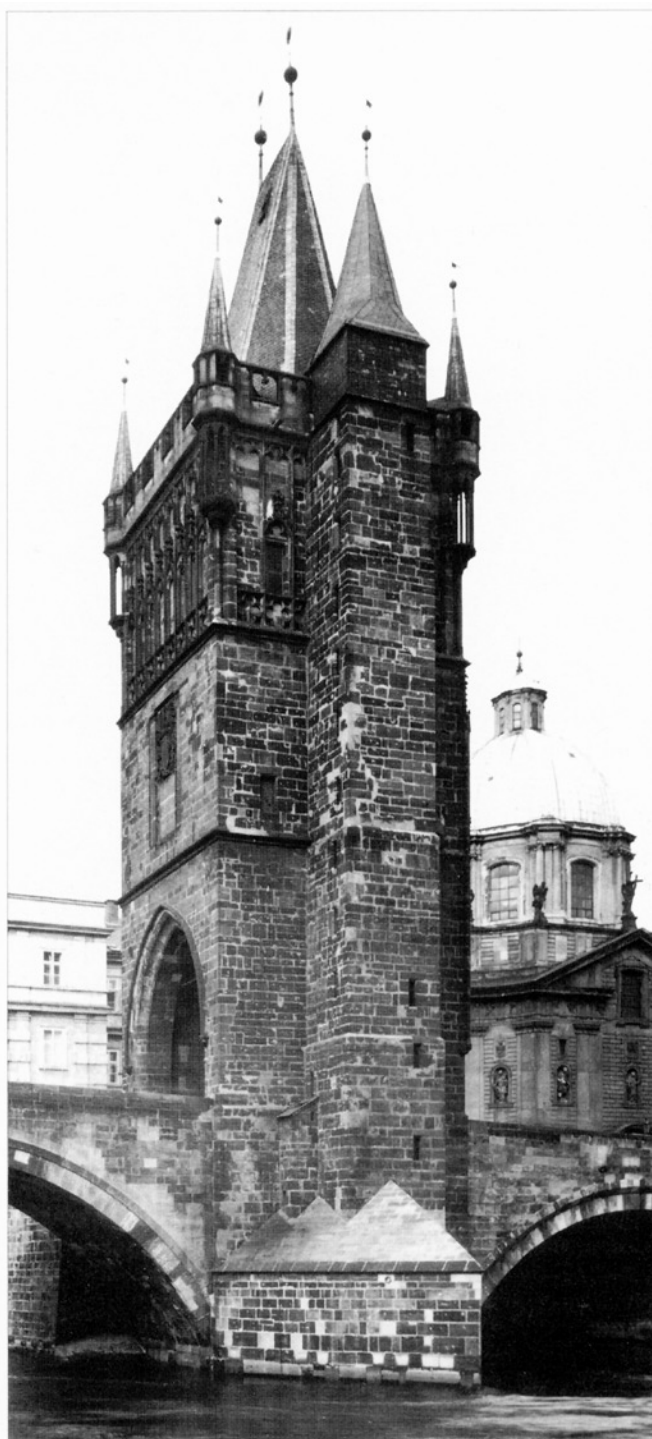
69) Vyobrazení značek z věže viz H. Kusche, in: *Kölner Domblatt*, 1959, s. 115-117.

70) Příloha, č. 12.

71) Příloha, č. 3.

né Petrovu spolupráci nezbytně předpokládat. Lze ji připustit jen částečně, možná u některých světců připisovaných Jindřichovi Parléřovi, ale nikoli u autorsky vyhraněných děl připisovaných Michaelovi von Savoyen.

U Jindřicha Parléře je situace v každém případě jasnější než u Petra Parléře. Pro Jindřichovo autorství části Petrského portálu svědčí jak komparace se sochou sv. Václava, tak okolnost, že Jindřichův osobní pobyt v Kolíně nad Rýnem je nezvratně doložen písemnými prameny. Zdá se, že Jindřich byl v osmdesátých letech v Kolíně nad Rýnem dokonce dvakrát. Pro vznik Petrského portálu důležitý první Jindřichův pobyt, doložený pouze nepřímo, bývá spojován s Jindřichovým setkáním a následující svatbou s již zmíněnou dcerou kolínského stavitele Michaela staršího Drudou. Spadá každopádně do doby před 22. srpnem 1384, kdy Jindřich a Druda v pramenech vystupují poprvé jako manželé.⁷⁰⁾ K setkání Jindřicha s Drudou ale došlo zřejmě již před 31. březnem 1381, kdy Druda, jak se zdá již vdaná, ale ještě bez svěrečnické majetkoprávní smlouvy s Jindřichem, opustila Kolín. Naznačuje to její tehdejší plná moc Michaelovi von Savoyen, kde se o manželovi nemluví.⁷¹⁾ Jindřichova svatba s Drudou bývá hypoteticky kladena do Prahy již k 18. lednu 1377, kdy se v účtech svatovítské huti nachází položka za svatební příspěvek tamějšímu parléřovi. Není však zcela jisté, že tímto svatebčanem byl skutečně Jindřich, protože v létě 1377 pracovali v huti parléři dva a Jindřich je jako parléř v účtech jmenován teprve 19. září 1378.⁷²⁾ Samotnou Drudu lze ovšem v Kolíně nad Rýnem nově sledovat podle účetních záznamů o výplatách již zmíněné renty. Šlo o osobní rentu vyplácenou v Kolíně každý rok ve dvou termínech. Z kolínských účtů vyplývá, že částky splatné 15. srpna 1372 a 2. února 1373 inkasovala sama Druda⁷³⁾, ale další výplaty z 15. srpna 1373 a 2. února 1374 převzala její matka a 15. srpna 1374 Jindřich z Lintorpu,⁷⁴⁾ který, jak víme, byl veřejným notářem.⁷⁵⁾ Ve dnech 2. února a 15. srpna 1375 byla renta vyplácena opět přímo Drudě,⁷⁶⁾ v letech 1375 - 1379 nebyla splácena vůbec, ale v období od 2. února 1380 do

Obr. 15: Boční schodiště mostecké věže. Před r. 1370 - před r. 1395. (Foto V. Uher.)

2. února 1381 ji vybírala zase přímo Druda⁷⁷⁾ - než ji 31. března 1381 svěřila bratrovi Michaelovi von Savoyen.⁷⁸⁾ Ten pak inkasoval výplatu z 15. srpna 1381.⁷⁹⁾ Víme

72) J. Neuwirth, *Die Wochenrechnungen und der Betrieb des Prager Dombaues in den Jahren 1372-1378*, Prag 1890, s. 272, 18. 1. 1372: *...Parlerio 20 gr. It. eidem ad nuptias 30 gr...*; s. 295 až 322, 10. 5. 1377-23. 8. 1377: *...Parleris duobus...*; s. 365, 19. 9. 1377: *...Henrico Parlerio pro 10 ulnis fostel per 2 gr...*

73) Hist. archiv města Kolína n. R., Rechn. 7/I, fol. 90, po 15.8.1372 (ex defectu): *...It. Drude filie magistri Michaelis 10 fl., facit 30 m. 10 s...*; fol. 97, 2. 2. 1373: totéž.

74) Hist. archiv města Kolína n. R., Rechn. 7/I, fol. 120, po 15. 8. 1373 (ex defectu): *...It. Drude filie magistri Michaelis ad summum 10 fl., facit 30 m. 10 s., per uxorem suam...*; fol. 140, po 2. 2. 1374 (ex defectu): *...It. Drutgine filie magistri Michaelis ad summum 10 fl., facit 30 m. 10 s., per uxorem magistri Michaelis...*; fol. 160, po 15.8.1374 (ex defectu): *...It. Drutgine filie magistri Michaelis 10 fl., facit 30 m. 10 s., per H. de Lyntorp...* (Michaelův přídomek ad summum je odvozen od názvu summum templum Coloniense).

75) L. Korth, *Das Urkundenarchiv der Stadt Köln*, Mitteilungen aus dem Stadtarchiv von Köln, 1886, s. 16-79. Veřejný notář Jindřich z Lintorpu alias de Prato zde vystupuje v letech 1355-1375.

76) Hist. archiv města Kolína n. R., Rechn. 7/I, fol. 177, 2. 2. 1375: *...It. Drutgini filie magistri Michaelis 10 fl., facit 30 m. 10 s...*; fol. 201, 15. 8. 1375: *...It. Drude filie magistri Michaelis ad summum 30 m. 10 s...*

77) Hist. archiv města Kolína n. R., Rechn. 7/II, fol. 375, 2. 2. 1380: *... It. Drude filie magistri Michaelis ad summum 10 fl., facit 33 m. 4 s., deficiunt 8 termini...*; fol. 383, po 15. 8. 1380 (ex defectu): *...It. Drude filie magistri Michaelis 10 fl., facit 30 m. 10 s., deficiunt 7 termini...*; fol. 412, 2. 2. 1381: *...It. Drude filie magistri Michaelis 10 fl., facit 33 m. 4 s...*

78) Příloha, č. 3.

79) Historický archiv města Kolína nad Rýnem, Rechn. 7/II, fol. 416, 15. 8. 1381: *...It. Drude filie quondam magistri Michaelis de duobus terminis 64 m. 2 s., deficiunt 6 termini, per fratrem.*

Obr. 16: Sítová klenba v příjezdu mostecké věže. Koleno r. 1380 (Foto V. Uher.)

tedy, že Druda pobývala v Kolíně do jara 1375, potom v roce 1375 a nakonec v letech 1380 - 1381 v době úmrtí otce. V letech 1373 - 1374 a 1376 - 1379 Druda v Kolíně zřejmě nebyla. To souhlasí s hypotézou o Jindřichově a Drudině pražské svatbě. Jindřichův první pobyt v Kolíně nad Rýnem spojený s prací na Petřském portálu začal tedy ještě za života Michaela staršího koncem r. 1379 a trval zřejmě do začátku r. 1381, než se Jindřich usadil v Brně. Na výzdobě Petřského portálu pak pokračoval především Michael von Savoyen.

V Brně byl Jindřich, jak známo, od 26. července 1381 do 20. září 1387 dvorním kameníkem moravského markraběte Jošta⁸⁰⁾. Měl zde, podle dalšího důležitého dokladu, který se nám podařilo objevit, dům přímo v brně augustiniánského kláštera sv. Tomáše.⁸¹⁾ Z téhož kláštera pochází Jindřichovi připisovaná proslulá socha Piety. Zdá se, že je již ovlivněna Jindřichovými cestami do Milána, kam se jako brněnský dvorán markraběte Jošta, kterého král Václav ustanovil 5. července 1383 svým říšským vikářem v Itálii, mohl snadno dostat již před polovinou

osmdesátých let v souvislosti s námihvami Jana Žbořického a Valentiny Viscontiové. Tato předpokládaná první Jindřichova cesta do Milána, na rozdíl od Jindřichovy druhé milánské cesty⁸²⁾ není ovšem zatím doložena písemnými prameny. Zda se také, že po úmrtí svabského stavitele Jindřicha staršího se Jindřich Parlér, jak na značující ulmské městské účty, sešel v Ulmu s Michaelen Parlérem a oba společně převzali 17. dubna 1387 pohledávky zemřelého stavitele Jindřicha a dozor nad dalším postupem ulmské stavby.⁸³⁾ Michael Parlér však, jak víme, před 1. červnem 1388 zemřel.⁸⁴⁾ takže Jindřich zůstal

82) Viz pozn. 87.

83) E. Mauch, Bausteine zu Ulms Kunstgeschichte, Verhandlungen, des Vereins für Kunst und Altertum in Ulm und Oberschwaben, N. R., Heft 4, 1872, s. 3; (využívání nákladu na stavbu chrámu za rok 1386 podané 17. 4. 1387): *...Item, so haben wir egen, pflieger uff gegeben in dem verangenen jar an den wuchen hute murrern, staimmeczeln, zimmerluten, knechten, schmiden, wagnern und mirstain umb kach umb isen umb haber umb hö umb hoiez umb hanj und daz wir geben haben, von maister Hainrichs unsers werkmans seligen wegen, von maister Michels und von maister Hainrichs wegen der nu besteht ist worden zu dem werk und ocl den luten den man zins und lipding schuldig ist und umb gar men gertay ander sach an aner summe MDLXXXII Pfđ. 1 Sch. 1 Dr.*

84) Srov. pozn. 36. Michaelovi Parlérovi by mohl patřit náhrobek s parlerovským znakem v ulmském dómu, protože svabský Jindřich starší mival podle písemných zpráv náhrobek v kostele sv. Kříže ve Svabském Gmündu. Michaelova předčasná smrt mohla být

80) Osobností Jindřicha Parléra se budeme rovněž zabývat ve zvláštní monografické studii, kde shrneme ještě další dosud nepublikované drobné zprávy.

81) Archiv města Brna, rkp. 19 (berní rejstřík ze 17. 9. 1387) fol. 90: *...Portua ad novum claustrum... Henricus lapicida marchionis. te netur pro censu 1 fert...* (bez záznamu o zaplacení)

Obr. 17: Ledňáček v točenci, malba na fiále východní archivoly průjezdu mostecké věže. Kolem r. 1390. (Foto V. Oberreigner.)

Obr. 18: Ledňáček v točenci, reliéf na východním průčelí mostecké věže. Kolem r. 1390. (Foto V. Oberreigner.)

v čele ulmské hutě sám.

Tím se dostáváme k otázce další Jindřichovy činnosti v Kolíně nad Rýnem. Druhý Jindřichův pobyt v Kolíně, tentokrát bezpečně datovaný doporučujícím listem z Brna a dvěma Jindřichem vydanými listinami v kolínském městském archivu, spadá do 13. listopadu 1387, kdy Jindřich, spravující již nejméně tři roky i Drudin majetek, prodal v Kolíně nad Rýnem Drudinu rentu a měl se zároveň postarat o Drudin kolínský dům Zu der Glocke.⁸⁵⁾ Tento pobyt byl ovšem jen krátkodobý a z hlediska předpokládané Jindřichovy účasti na výzdobě Petrského portálu bezvýznamný. Patrně kvůli smrti Jindřicha staršího a válce ve Švábsku se Jindřich z Kolína brzy odebral zpět do Ulmu, v jehož službách se někdy na jaře r. 1388 aktivně účastnil, spolu s vojskem spojených švábských měst, bojů u Weilu a jakéhosi Zell.⁸⁶⁾ Z Ulmu pak před 11. prosincem 1391 odjel do Milána.⁸⁷⁾ Do Brna, kde Jindřichův další dlouhodobý pobyt předpokládali brněnští radní ješ-

následkem účasti na válečných operacích švábských městských vojsk na jaře r. 1388 u Weilu, jichž se podle ulmských účtů účastnil i Jindřich Parlér a dalších osm kameníků. Viz pozn. 86.

85) Doporučující list brněnské městské rady vydaný Jindřichovi 22. 9. 1387 na cestu do Kolína otiskl J. Neuwirth, Peter Parler..., l.c., s. 129-130. Listiny vydané v Kolíně Jindřichem 13. 11. 1387, jimiž Jindřich potvrdil jednak definitivní odprodeje Drudiny renty, jednak přijetí nedoplatku 100 zlatých otiskl E. W. Braun, Biographisches über Heinrich Parler von Gmünd den Jungeren, Repertorium für Kunstwissenschaft 1924, s. 287-289.

86) Münster Blätter, Ulm 1888, s. 80: ...*Das ist, das di von Ulm auf gemain stett ausgehen und dar gelihen habent seind der rechnung, di nun nechst zu Rauenspurkh geschach vor pfingsten anno LXXXVII (tj. před 26. 5. 1387)...* pak následují vojenské výdaje učiněné v bojích u Weilu, mj. za cestu kněze k mrtvým, obvazování raněných a zmínka týkající se Jindřicha Parléra: ...*Do die stett vor Zelle lagen, di monten uns, das wir unser wercklüt. buchen und zeug auf gemeiner stett kost dar santen, das teilen wir, di verzerten, und das wir zufürten und VIII steinmetzen und fünf zimmluten ze lon gaben LXXIII lb. hl., meister Heinrich dem kirchenmeister X lb., meister Diemen und dem Steinhovel XX lb. hl., dem buchsenmeister ir lon...*

87) V Miláně je doložen od 11. 12. 1391 do 29. 5. 1392. Viz H. Steinhüner, Deutsche Künstler am Dom zu Mailand, München 1934, s. 67-69.

tě při sepisování doporučujícího listu na cestu do Kolína, se Jindřich natrvalo nevrátil, protože jeho brněnský dům v bráně kláštera sv. Tomáše měl v r. 1389 již jiného majitele.⁸⁸⁾

Jindřichův pohyb mezi Prahou a Kolínem nad Rýnem dokládá také Jindřichův osobní znak se stříbrným zalomeným kulem na půleném červeno-modrém štítě, který se nachází na pražské soše sv. Václava, na pražském parlérovském relikviáři a na známé konzole s bystou mladé ženy nalezené v minulém století poblíž kolínské katedrály. Přitom je třeba zdůraznit, že Jindřichův znak použitý na uvedených uměleckých dílech se barevně liší od znaku Petra Parléra.⁸⁹⁾ Petrův znak, červený zalomený kůl na bílém štítě, svou barevností navazuje na nejstarší parlérovské znaky vyryté a namalované již na předparlérovské části domu ve Freiburgu v Breisgau.⁹⁰⁾

Podíl jednotlivých mistrů na Petrském portále v Kolíně nad Rýnem lze nyní na základě písemných pramenů datovat neobyčejně přesně. Podíl Mistra apoštolů, možná Michaela staršího, spadá do doby před 31. březnem 1381, podíl Jindřicha Parléra do r. 1380 a podíl Michaela von Savoyen do let 1381-1383. Kromě toho zde byla, jak známo, ještě jedna výrazná osobnost, která uskuteč-

88) Archiv města Brna, rkp. 20 (berní rejstříky z 23.4.1389 a 29.9.1389) fol. 57, 113'a a 173, rubrika Portula claustrii. Poznatek, že se Jindřich do Brna natrvalo nevrátil, má pro rekonstrukci jeho itineráře značný význam.

89) Původnost barevnosti znaku na soše sv. Václava prokázal J. Němec, Socha sv. Václava - restaurátorská zpráva, Archiv Pražského hradu. Výsledky průzkumu polychromie znaku na kolínském bystě uvádí A. Legner, in: Parlérovské umění v Porýní, l.c., s. 70. Bysta Petra Parléra má na zalomeném kůlu zbytky původní červeně. Štít nese stopy bílé. Srov. J. a Q. Adamcovi, Basreliéfni bysty triforia - restaurátorská zpráva, Archiv Pražského hradu.

90) Parlérovské znaky ve Freiburgu, barevně shodné se znakem Petra Parléra, publikoval K. Schuster, Wappen am Freiburger Münster, Freiburger Münsterblatt 1910, s. 53-58 a frontispis, barevně vyobr. I. Na způsob štrasburského kamenického znaku nesou navíc tři kladívka. Vznikly asi již ve druhé čtvrti 14. stol. kdy ze zdejší hutě vedené Petrem z Basileje a Jindřichem snad vyšli předkové Parlérovců.

nila syntézu a kterou W. Quinke nazval mistrem vyzvánějícího anděla. Činnost tohoto sochaře spadá rovněž do druhé etapy prací v letech 1381- 1383. Sochy Michaela von Savoyen v prvním poschodí pražské Staroměstské mostecké věže lze spolehlivě datovat do let 1376 -1378; sochy druhého patra klademe k r. 1385. V Praze se však musíme zastavit také u pokračovatelů Michaela von Savoyen na mostecké věži.

Je zřejmé, že stavba Staroměstské mostecké věže zůstala v závěrečné etapě uskutečněné ve druhé polovině osmdesátých a v devadesátých letech významným dílem. Podle mnohokrát opakovaných Václavových emblémů na věži můžeme považovat za jisté, že věžní huť vedl i po r. 1385, podobně jako v době Karlově, některý z dvorských, tentokrát Václavových kameníků. Z nich známe stavitele obou hlavních Václavových venkovských sídel, jednak Jana, který v letech 1395 -1405 postavil hrad Točnick⁹¹⁾ pojmenovaný podle králova osobního odznaku, jednak Kříže,⁹²⁾ který v letech 1407- 1412 stavěl pro krále Wenzelstein známější pod názvem Nový Hrad u Prahy. Zřejmě nejvýznamnějším umělcem dotyčného oboru, který pro krále pracoval, byl však Václavův pražský titulární kameník mistr Petr. Tento Petr byl patrně autorem Václavovy královské kaple v cisterciáckém klášteře na Zbraslavi. Z náhodně zachované zmínky víme, že Petr jako Václavův dvorní kameník tam v r. 1400 pracoval pro cisterciáky⁹³⁾ a podle jiné zprávy si Václav dal na Zbraslavi ještě za života zhotovit náhrobek.⁹⁴⁾ Mistr Petr držel také nákladnická práva ke kamenolomům na Petříně. Musíme ještě upozornit na to, že v žádném případě není totožný s Petrem Parlěrem, od něhož se odlišuje jak příbuzenstvím, tak datem úmrtí.

Z toho, co jsme již uvedli o Staroměstské mostecké věži a o Michaelovi von Savoyen vyplynulo, že Michael von Savoyen zemřel s největší pravděpodobností těsně před 10. květnem 1385 a zanechal po sobě dům čp. 162 na Novém Městě s částečně rozpracovanými, ale ještě neosazenými sochami pro mosteckou věž. Můžeme předpokládat, že za této situace nový stavitel věže převzal po Michaelovi von Savoyen nejen věžní huť na Karlově mostě, ale i dům se sochařskou dílnou, v níž byly deponovány přinejmenším dvě sochy pro druhé patro věže, tj. sv. Vojtěch a Zikmund, jejichž osazení zatím nepřipadalo v úvahu vzhledem ke zdržení stavby. A zde docházíme k překvapujícímu zjištění, které oklikou potvrzuje věrohodnost celé naší úvahy. Kameník Petr, který v r. 1385

zakoupil spolu s bratrem Kuncem od Michaelovy vdovy Keruše dům čp. 162 na Novém Městě, je totožný s Václavovým titulárním kameníkem mistrem Petrem. Svědčí o tom mj. jeho vztahy ke kostelu sv. Michala. V domě čp. 162 u kostela sv. Michala v Opatovicích pracovala tedy, jak se zdá, dvorská kamenosochařská dílna, jejíž činnost v Karlově a Václavově době byla souběžná s hradčanskou hutí Petra Parlěre.

Václavův dvorní kameník mistr Petr byl pravděpodobně také mimořádnou uměleckou osobností. Petrovým dílem zřejmě byla, jak jsme naznačili, dostavba Staroměstské mostecké věže. Zde Petrovi připisujeme vedoucí úlohu v huti při sestrojení horní části prvního a celého druhého patra, včetně postupného prodloužení schodiště a dořešení věžní koruny, a zejména návrh pozoruhodné síťové klenby v průjezdu z doby kolem r. 1390. Petrovým vlastnoručním dílem je možná socha vězníka. Dalším Petrovým dílem byla, interpretujeme-li správně zachované písemné zprávy, Václavova soukromá kaple s náhrobkem, snad rovněž zdobeným sochou, na Zbraslavi. Práce na Zbraslavi však zřejmě neuzavřel. Po dokončení mostecké věže Petr asi ještě rozestavěl Václavův městský palác se dvěma věžemi na Zderaze, čp. 329, v jehož blízkosti od r. 1399 bydlel, ale ani tuto nezachovanou stavbu zřejmě nedokončil.

Informace o Petrově životě, které čerpáme z pražských městských knih, jsou stejně útržkovité jako u Michaela von Savoyen. Počátky Petrova působení v Praze jsou nejasné, protože se v nejstarších pramenech plete s jinými pražskými kameníky téhož jména. Totéž platí i o jeho bratru Kuncovi, který s ním snad zpočátku spolupracoval. Jisté je, že 10. května 1385 oba společně koupili někdejší Michaelův dům čp. 162⁹⁵⁾ a prodali ho v r. 1388 ševci Ješkovi Potmělitovi.⁹⁶⁾ Datum prodeje bývalého Michaelova domu by mohlo být termínem ad quem pro převezení soch sv. Vojtěcha a Zikmunda na mosteckou věž. V letech 1388-1399 snad Petr neměl vlastní dům. Na Novém Městě mu nelze žádný dům bezpečně připsat a ze Starého Města se zprávy z osmdesátých a devadesátých let nezachovaly. Teprve v r. 1399 si Petr koupil od kuchaře Václava Potmělita dům čp. 282 pod Zderazem,⁹⁷⁾ kde král buď doval svůj nový palác. Předpokládáme, že koupě domu souvisela s počátkem tamějších stavebních prací. Dům čp. 282 pak Petr vlastnil přibližně dva roky, do své náhlé smrti v r. 1401.

Petr zemřel těsně před 10. listopadem 1401. Z Petrových blízkých příbuzných jsou známi vdova Anna, bratr Kunc, sestra Markéta a dcera Mareta. Možná k nim patřil i profes premonstrátského kláštera na Strahově Mikuláš. Petrova dcera Mareta byla vdaná za jakéhosi Hnúšovce, který se po Petrově smrti dožadoval vyplacení věna, byl vdovou Annou obviněn z Petrovy vraždy, ale nakonec soudně osvobozen. Majetek zemřelého, který je při rozdělení pozůstalosti nazván výslovně magister Petrus lathomis regis, byl přičten vdově Anně, která se zavázala, že vyplatí jistě částky na stavbu kostela sv. Michala a Pet-

91) G. Friedrich, Archiv Český, XXXV, 1935, s. 280 a 472, k r. 1405 a 1406. Podle těchto zápisů dostal od krále Václava ... *Nicolaus de Holessicz pincerna domini regis in Tocznik et Johannes lapicida ibidem...* dvorec v Borovanech.

92) Kržíz latomus, známý i z jiných pramenů, je jako stavitel hradu doložen v dokumentu z r. 1412. Viz J. Neuwirth, Geschichte der bildenden Kunst..., I.e., s. 605. Srov. též pozn. 101.

93) Archiv hl. m. Prahy, rkp. 2100, fol. 60, 22. 2. 1403: ...*Anna relicta olim magistri Petri lathomi regis deputavit Nicolao notario et ipsius hereditibus 15 sex. gr. debiti in paratis pecuniis et alia debita pro labore dicti conthoralis apud abbatem et conventum monasterii Aule Regie, ut ipse exigat, levelet et percipiat pleno iure...*

94) Anonymus de origine Taboritarum et de morte Wenceslai IV., ed. C. K. A. Höfler, Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen, in: Fontes rerum Austriacarum I,2, 1856, s. 534.

95) Příloha, č. 13.

96) V. V. Tomek, Základy..., II, I.e., s. 99.

97) V. V. Tomek, Základy..., II, I.e., s. 5.

rově sestře, která svůj podíl postoupila již zmíněnému strahovskému mnichovi. Patnáct kop grošů spolu s ostatními pohledávkami za Petrovu práci pro zbraslavský klášter a s částkou, kterou Petrovi zůstal dlužen někdejší notář zemských desk Václav, Anna postoupila novoměstskému písaři Mikulášovi. Jiné Petrovy pohledávky, mezi nimiž se připomíná i drobný plat z nákladnického práva ke kamenolomům na Petříně, postoupila Václavu Obešlovi. Tím bylo 22. února 1403 pozůstalostní řízení uzavřeno.⁹⁸⁾ Stavba Staroměstské mostecké věže byla ovšem ukončena nejspíš již před polovinou devadesátých let. O této skutečnosti svědčí především kamenické značky, které v té době přecházejí z mostecké věže na jiné stavby. Na závěr připojujeme přehled značek nalezených na věži. Kamenické značky se vyskytují prakticky na všech jejích hlavních částech.

Nejstaršími částmi Staroměstské mostecké věže jsou valený sklep zalitý v tělese příslušného mostního pilíře, dále dolní část bočního schodiště pod úrovní mostovky a konečně přízemí s průjezdem věže. Sklep je dílem Otavy huti, která stavěla jen most a kamenické značky nepoužívala. Vznikl ještě v šedesátých letech. Značky věžní huti se zachovaly teprve na dolní části bočního schodiště, která do tohoto sklepa pod úrovní mostovky vede. K této dolní části schodiště se na západní straně váže původní, samostatně zastřešený gotický prevet. Na nejstarších částech věže, tj. na dolní části schodiště, na prevetu a na přízemí věže, jsme zaznamenali značky přibližně sedmdesáti kameníků. Asi dvacet z nich pracovalo na schodišti pod úrovní mostovky a padesát v přízemí nad mostovkou. Většina z tohoto úctyhodného množství kameníků však v huti pracovala pouze příležitostně. Jen malá skupinka začala postupně tvořit stálejší jádro huti složené z pracovních sil, které se na stavbě zdržely delší dobu nebo se, byť nepravidelně, do huti vracely. Většina kamenických značek z věže je dnes vzhledem ke ztrátám a nedostatečné dokumentaci srovnávacího materiálu z ostatních pražských staveb neznámá. Také jednotliví uživatelé značek jsou anonymní. O to zajímavější jsou některé zjištěné shody.

Ze značek na nejstarších částech Staroměstské mostecké věže je např. zajímavá značka č. 5 dole na schodišti patřící jednomu ze stavitelů benediktinského kláštera v Praze Na Slovanech, kde se opakovaně vyskytuje ve východním křídle ambitu jako jediná tamější značka vůbec. Později se objevuje i na Svatovítské katedrále. Na nejstarších částech mostecké věže byl zjištěn zvlášť velký počet ještě dalších značek shodných se značkami z katedrály. Jde o značky č. 3, 5, 9, 17, 19-23, 27, 29, 37, 38, 42, 43, 45, 47, 49, 50, 53, 60, 61, 66, 73, atd. Můžeme předpokládat, že již od dolních vrstev průjezdu se mezi nimi vyskytuje také značka č. 19 patřící kameníkovi, kterého lze sledovat vyjimečně dlouho ve věžní i svatovítské huti, kde snad nakonec pracoval i jako sochař. Značky č. 46, 47 a 61 doložené již v přízemí věže jsme zjistili také na západním průčelí Týnského chrámu.⁹⁹⁾ Důležité je, že po-

kud můžeme shodné značky v klášteře Na Slovanech, ve Svatovítské katedrále a na Týnském chrámu spolehlivě datovat, patří většinou do doby blízké konci šedesátých a první polovině sedmdesátých let. Další jednotlivé značky patří kameníkům, kteří pracovali na Pražském hradě. Jiní na nejstarší část mostecké věže přešli již z předparlérovské části katedrály nebo z mostecké věže odešli v sedmdesátých a osmdesátých letech na jiné stavby. Na žebrech síťové klenby dodatečně vložené do průjezdu jsme objevili značky č. 78 a 79, o nichž se zmíníme v souvislosti ze značkami druhého patra. I o ostatních zajímavějších značkách bude ještě zvlášť řeč.

V prvním patře jsme zjistili značky asi třiceti kameníků. Z nich zhruba polovina se již na stavbě předtím vyskytla. Z přízemí na první patro přecházejí značky č. 18, 19, 21, 22, 23, 26, 27, 45, 51, 54, 65, 67, 68 a 69. Původních kameníků z Karlovy doby však během práce na prvním patře postupně ubývalo. Přibližně polovina značek je nová. Z nich stálejším zaměstnancům patří především značky č. 78, 79, 81 a 84. Tito noví významnější kameníci přišli ovšem do věžní hutě většinou až v posledních letech výstavby prvního patra, takže jejich hlavní podíl se projevil teprve v patře druhém. Z hlediska sochařské výzdoby prvního patra se zdají být důležité nálezy značek na krajních pilířích mostního modelu. Každý pilíř spolu s jednou velkou maskou na římse je vytesán vždy z jednoho kusu kamene. Levý pilíř ukončený dole divoce vyhlížející vlasatou tváří je označen rozměrným ležatým miniskulním písmenem, dnes bohužel neúplným a pravý dílec, s podivuhodnou maskou démona s otevřenými ústy, značkou č. 70. Tutéž značku našel K. Fiala také na zbytcích Parléřova kostela Všech Svatých.¹⁰⁰⁾ Je zřejmé, že jde o značky dvou kameníků, kteří tesali model mostu. Možná ho vytesali i s maskami, naprostou jistotu však nemáme. I v prvním patře věže nacházíme jednotlivé značky shodné se značkami z katedrály, např. č. 19, 20, 21, 23, 27, 47, 51 a 65.

Ve druhém patře věže jsme našli značky zhruba čtyřiceti pěti kameníků. Z nich se přibližně třicet značek již alespoň jednou vyskytlo v přízemí nebo v prvním poschodí věže a jen asi čtvrtina je nová. Jak jsme již uvedli, stejné značky jsme zde zjistili na zdivu hlavního tělesa věže i na vrcholku schodiště. Shodné jsou zde značky č. 19, 69, 74, 78, 81, 84, 85, 90, 91 a 95. Také poslední kvádry schodištního vřetene, na kterém spočívá socha vězníka, jsou postupně opatřeny značkami č. 78, 79, 89 a 90. Nejvýše položený značený kvádr vřetene leží již přímo pod podstavcem sochy, tj. v úrovni koruny zdiva schodiště a horní vrstvy věžního cimbuří. Také kameny poslední vrstvy schodištního pláště nesou značky 78 a 81. Další typické značky ze druhého patra věže jsme zjistili i na žebrech síťové klenby dodatečně vložené kolem r. 1390 do věžního průjezdu. V tomto případě jde o značky č. 78 a 79. Pro určení data dostavby věže je směrnatné, že některé značky z nejvýše položených částí Staroměstské mostecké věže přecházejí na horní část přízemí a první

98) Archiv hl. m. Prahy, rkp. 2100, fol. 38, 50, 60; rkp. 2075 fol. 31'; rkp. 2076, fol. 80, 117;

99) Za upozornění na kamenické značky, které byly na průčelí chrá-

mu objeveny při rekonstrukci domu čp. 603, vděčím J. Příbylové.

100) Archiv Pražského hradu, pozůstalost K. Fialy.

patro velké věže Svatovítské katedrály. Jde zejména o značky č. 19, 51, 79 a 87. Dokončení stavby Staroměstské mostecké věže klademe proto do doby těsně před r. 1395.

Na Staroměstské mostecké věži se tak vedle hlavních projektantů a sochařů vystřídalo nejméně sto řadových kameníků. Vraťme se ještě krátce k těm nejpozoruhodnějším. Jak jsme již předeslali, na dolní části schodiště mostecké věže se objevuje značka č. 5, patřící jednomu ze stavitelů emauzského ambitu. V přízemí věže pracoval jiný zajímavý kameník se značkou č. 47, která se později objevuje i na Svatovítské katedrále a na západním průčelí Týnského chrámu, na Křivoklátě a nakonec po celou dobu stavby i na kostele sv. Víta v Českém Krumlově. Mohlo by snad jít o značku krumlovského stavitele Jana, který, jak víme, byl pražského původu.¹⁰¹⁾ Také o kamenické značce č. 70 na dílci s maskou muže s otevřenými ústy jsme se již zmínili. Ze zvláštních důvodů je velmi zajímavá také již připomenutá značka č. 19. Je to značka, která se na Staroměstské mostecké věži vyskytuje ze všech nejdéle, téměř po celou dobu stavby. Poprvé se objevuje na mostecké věži na počátku sedmdesátých let, asi metr nad mostovkou a výše, potom kolem poloviny sedmdesátých let ve Svatovítské katedrále v dolním triforiu, pak koncem sedmdesátých, v osmdesátých a na počátku devadesátých let znovu v prvním i ve druhém patře mostecké věže a nakonec, ještě před definitivním zrušením staroměstské věžní hutě, přechází zpět na katedrálu. Na katedrále se pak vyskytuje delší dobu v přízemí a prvním patře velké věže. Pozoruhodné je, že jsme ji objevili i na jednom ze čtyř dílců se zvířecími a dračími monstry svatovítské věžní galerie, které vznikly těsně před r. 1400 a byly později volně napodobeny i na věži vídeňského dómu sv. Štěpána. I když ani zde není zcela zaručeno, že jde o značku sochařskou, je zajímavé, že zvířata a draci spadají do doby, kdy Svatovítskou huť vedli synové Petra Parlěra Václav a Jan. Z chronologických důvodů bývají připisováni jednomu z nich. Václav vedl pražskou svatovítskou huť v r. 1397 a zemřel asi ve Vídni v r. 1404 jako stavitel Svatoštěpánského dómu. Jan vedl svatovítskou huť v letech 1398-1405. Na třech kusech zábradlí triforia u sv. Víta jsme zjistili tutéž značku jako na dílci s drakem. Podle svatovítských účtů vytesal jakýsi Václav v katedrále od 12. června do 3. července 1373 a od 14. září do 5. října 1376 devět kusů triforiového zábradlí.¹⁰²⁾ Jan Parlěr jako nositel této značky asi nepřipadá v úvahu, neboť je ve Svatovítské huti doložen teprve od r. 1377. Máme zde signovanou práci Václava Parlěra?¹⁰³⁾ Do téže časové vrstvy spadá také značka č. 79, která se na Staroměstské mostecké věži vyskytuje od horní části prvního patra až po korunu zdiva schodiště a po dokončení mostecké věže také na Točniku a na věži Svatovítské ka-

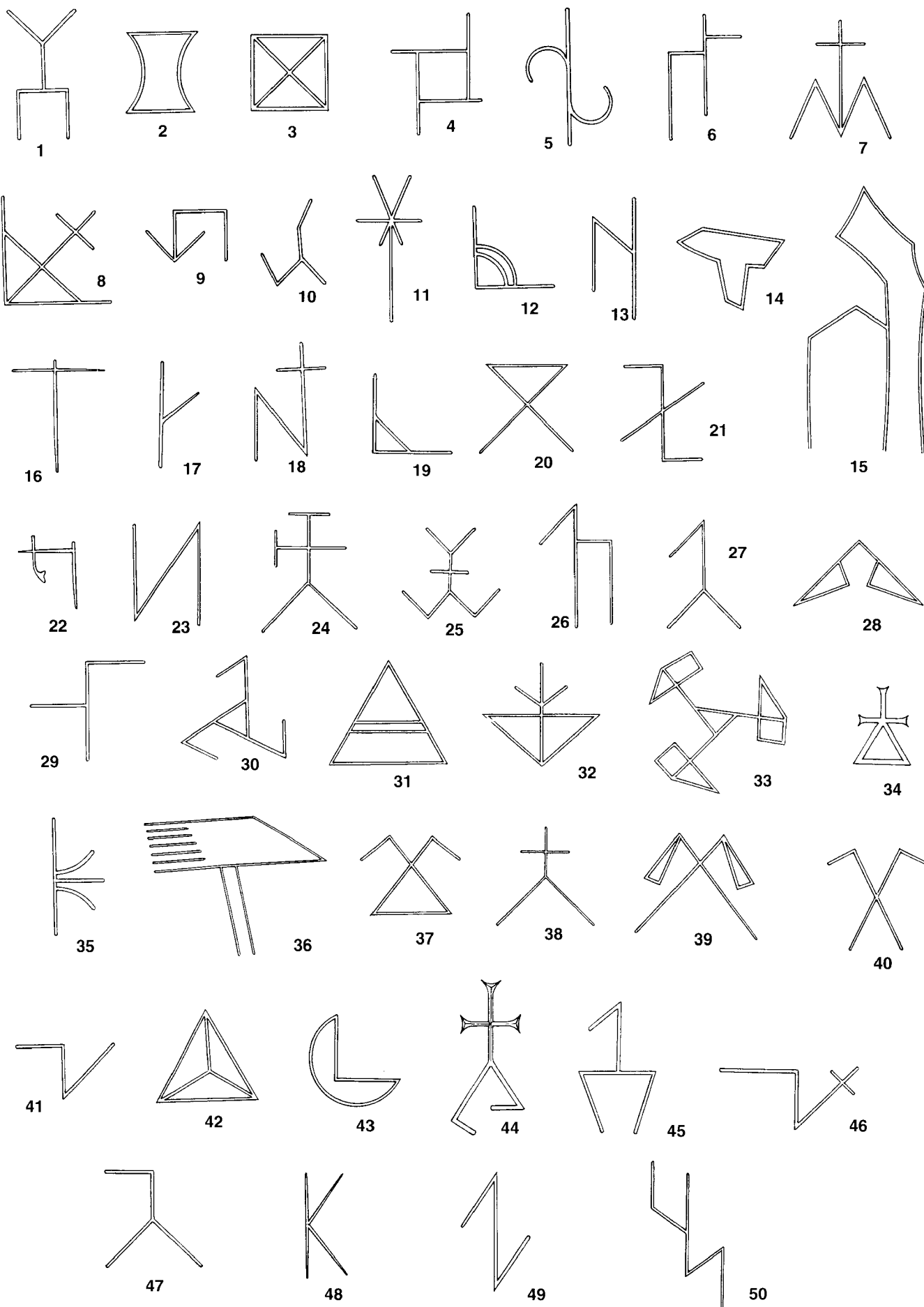
101) Jména nejbližších Janových příbuzných, strýce Staňka a bratra Kříže, nacházíme v pražských pramenech již v době stavby mostecké věže. Viz Archiv hl. m. Prahy, rkp. 988, fol. 324', k roku 1380: "...Sdaneek steynmezec...", Janův bratr Kříž se od r. 1376 sporadicky objevuje v účtech svatovítské hutě pod jménem Crux.

102) J. Neuwirth, Die Wochenrechnungen..., l.c., s. 103, 105, 106, 255-257, 259.

103) Dílce triforiového zábradlí však tesalo více kameníků a i Václavové pracovali v letech 1373-1376 v huti dva.

Obr. 19a: Přehled kamenických značek ze Staroměstské mostecké věže - část 1.

- 1) - 2) Schodiště pod úrovní mostovky na portálku do sklepa.
- 3) Schodiště pod úrovní mostovky. Stejná značka na katedrále na opěráku kaple sv. Zikmunda.
- 3) - 4) Schodiště pod úrovní mostovky.
- 5) Tamtéž. Stejná Na Slovanech ve východním křídle ambitu na portálcích a okenní stěně. Také v katedrále na Zlaté bráně, dolní části jižního šneku a některých opěrácích vysokého chóru.
- 6) Schodiště pod úrovní mostovky.
- 7) - 8) Tamtéž.
- 9) Tamtéž. Stejná v katedrále na Zlaté bráně, Svatováclavské kapli, sakristii a severním šneku.
- 10) - 11) Schodiště pod úrovní mostovky.
- 12) Tamtéž a nad mostovkou do cca 3 m.
- 13) Prevet pod úrovní mostovky.
- 14) Prevet v úrovni mostovky.
- 15) Schodiště v úrovni mostovky.
- 16) V úrovni mostovky a v 5-6 m.
- 17) V úrovni mostovky a v cca 9 m. Stejná v katedrále na Zlaté bráně, severním šneku, triforiu a některých opěrácích vysokého chóru.
- 18) Od úrovně mostovky do 14 m.
- 19) Ve výšce od 1 do 6 m, kolem 11 m a od 17 do 21 m. Stejná v katedrále na dolním triforiu, na vyšších částech přízemí a v 1. patře velké věže, mj. i na dílci se třetím drakem zleva na jižní straně v panelaci.
- 20) Od 1 do 22 m. Stejná v katedrále na Svatováclavské kapli, dolním triforiu a vyšších částech přízemí velké věže.
- 21) Od 1 do 15 m. Stejná v katedrále na dolním triforiu.
- 22) Od 1 do 11 m.
- 23) Od 1 do 15 m. Stejná v katedrále na parlérovské části kaple sv. Šimona a Judy, na Zlaté bráně a Svatováclavské kapli.
- 24) Od 1 do 6 m.
- 25) Od 1 do 9 m. Stejná na klenební konzole Karlovy síně na Pražském hradě.
- 26) Kolem 1 m a znovu od 14 do 19 m. Stejná na původních částech kostela Věch Svatých.
- 27) Ve výšce 1-2 m a od 13 do 20 m. Stejná na původních částech kostela Věch Svatých a v katedrále na parlérovských arkádových pilířích a na některých opěrácích vysokého chóru.
- 28) Ve výšce 1-2 m a kolem 5 m.
- 29) Ve výšce 1 a 3-4 m. Stejná na původních částech kostela Věch Svatých a v katedrále na parlérovské části kaple sv. Šimona a Judy a v kapli Svatováclavské.
- 30) - 36) Ve výšce 1-3 m.
- 37) Tamtéž. Stejná v katedrále na předparlérovské kapli sv. Anny.
- 38) Ve výšce 1-3 m. Stejná v katedrále na arrasovských kaplích a na některých opěrácích vysokého chóru.
- 39) - 40) Ve výšce 2-3 m.
- 41) Od 2 do 4 m.
- 42) Od 2 do 4 m. Stejná v katedrále na kaplích Matyáše z Arrasu, na arrasovských i parlérovských arkádách, v dolním triforiu a na některých opěrácích vysokého chóru. Také na původních částech kostela Věch Svatých.
- 43) Od 2 do 6 m. Na katedrále na jednom z opěráků vysokého chóru.
- 44) Od 2 do 9 m.
- 45) Od 2 do 11 m. Stejná v katedrále na dolním triforiu.
- 46) Od 2 do cca 20 m. Stejná na západním průčelí Týnského chrámu.
- 47) Od 3 do 10 m. Stejná na západním průčelí Týnského chrámu, v katedrále na jednom z opěrných pilířů vysokého chóru, na Křivoklátě v tzv. věžení a na všech částech kostela sv. Víta v Českém Krumlově, mj. i na konzolách pro sochy.
- 48) Ve výšce 3-4 m.
- 49) Tamtéž. Stejná v katedrále na předparlérovském schodišti na královskou oratoř, arkádách a na jednom opěráku vysokého chóru.
- 50) Ve výšce 3-4 m a 10-11 m.

tetrály. Poprvé se však objevuje již kolem r. 1380 v přízemí věže u sv. Štěpána ve Vídni.¹⁰⁴⁾

Staroměstská mostecká věž byla tedy veřejnou opevňovací a reprezentační stavbou podniknutou zřejmě panovníkem a měšťany. Na její výstavbě, vedle hlavních autorů jednotlivých etap projektu, které jsme se pokusili v historickém sledu hypoteticky ztotožnit s předparlérovským jihofrancouzsky poučeným mistrem mostní hutě Otou, s porýnským Michaellem von Savoyen ovlivněným Petrem Parlěrem a s Václavovým dvorským kameníkem Petrem, pracovalo i mnoho dalších, často vysoce kvalifikovaných pracovních sil. Věž byla postavena na základě plánů, které zřejmě vznikly radikální parlérovskou úpravou staršího projektu mistra Oty. Stavba trvala relativně dlouho. Věžní huť zahájila svoji činnost před rokem 1370 a ukončila ji až před r. 1395. Sochařská výzdoba věže měla částečně světský charakter. Východní průčelí věže bylo zdobeno sochami Karla IV., Václava IV. a tří světců, západní asi alegorií Spravedlnosti. Sochy prvního poschodí vznikly v letech 1376-1378, druhého kolem r. 1385. Autorem soch a asi i návrhu fasád byl pravděpodobně Michael von Savoyen, který v letech 1381-1383 vyzdobil také část Petrského portálu v Kolíně nad Rýnem. Teprve koncem osmdesátých a v první polovině devadesátých let, když byla věž dokončována, byly osazeny sochy druhého patra, do průjezdu vložena síťová klenba a na vrchol schodiště, které bylo v té době prodlouženo, byla osazena socha vězníka. Autorem dokončovacích prací byl pravděpodobně Petr, dvorní kameník krále Václava. Ikonografii západního průčelí bude třeba ještě upřesnit dalším studiem.

PŘÍLOHA

PRAMENY K MICHAELLOVI VON SAVOYEN

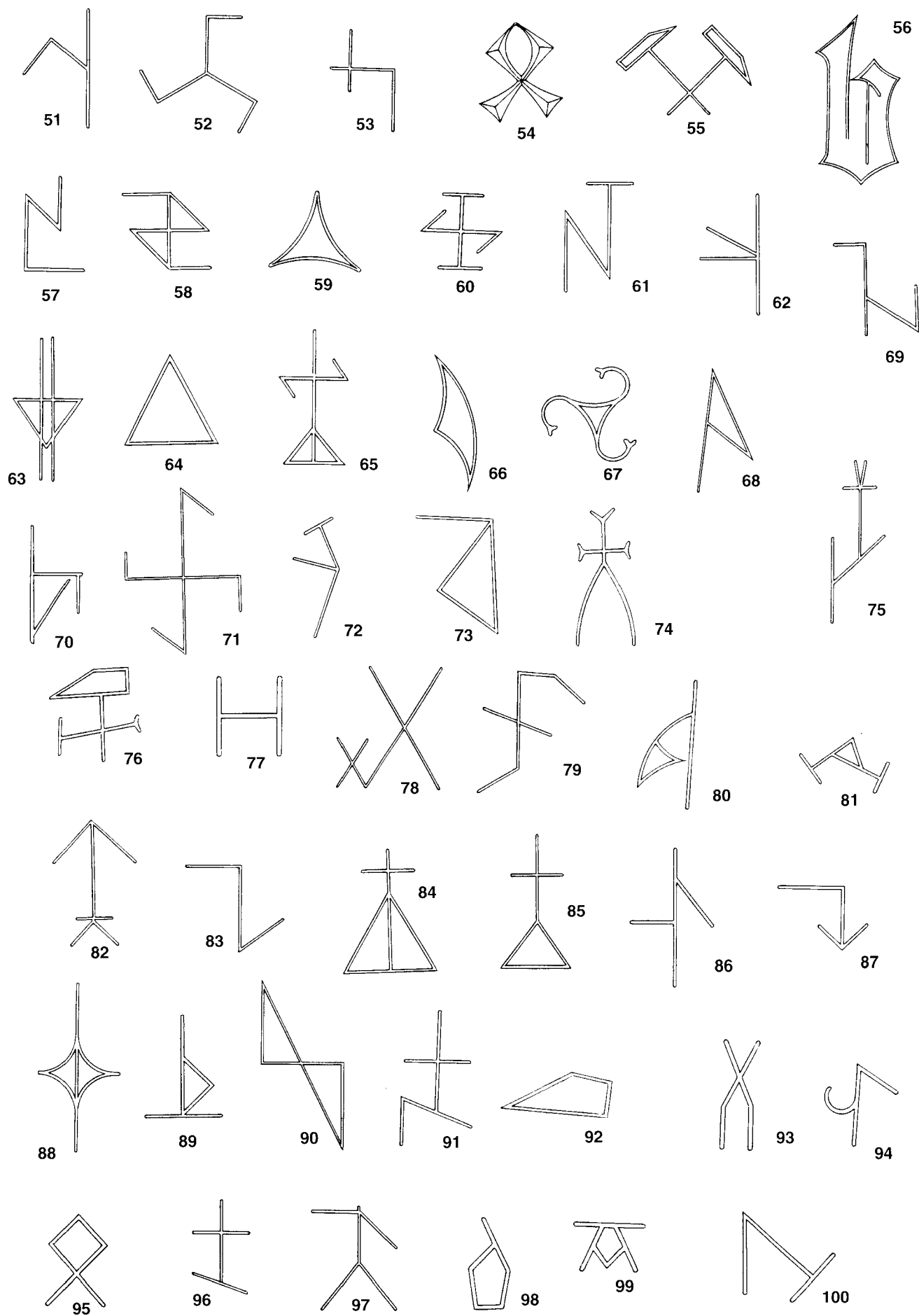
1. Archív Pražského hradu, archív Svatovítské kapituly, rkp. XI, 1-2, nestránkováno. Otiskl J. Neuwirth, Die Wochenrechnungen und der Betrieb des Prager Dombaues in den Jahren 1372-1378, Prag 1890, s. 23-24, 32, 38-39, 41, 45-46, 48-49, 51-52, 54, 56, 59-61, 63-64, 66-68, 100, 119, 122-127, 129, 131-133, 135-136, 200, 208.

25. 4. 1372: Mertlinus, Saxo, Albertus, Welflinus, Henricus habent sichtam anfang pro LXX gr. sol. Waczlaw, Colner, Fridell, Benessawer habent consimilem sichtam pro LXX gr. sol... 2. 5. 1372: Cristan, Michel et Mertl habent sichtam minoris anfang pro LXX gr. sol... 20. 6. 1372: Michael Colner habet lapidem cum floribus pro XII gr. sol... 27. 6. 1372: Michell per I 1/2 ebdomadam habet III winpergen cum fiola, quemlibet per XII gr. et duos minores per V 1/2 gr. Facit LXVII gr. sol... 4. 7. 1372: Michael de Colonia habet duos winpergen cum fiola, quemlibet per VI gr. et alios duos per V 1/2 gr. Facit XXIII gr. sol... 11. 7. 1372: Michel Coloniensis habet duos winpergen, unum pro XVI gr. et alium pro VIII gr. et habet III lapides dictos horn. Ista

Obr. 19b. Přehled kamenických značek ze Staroměstské mostecké věže - část 2.

- 51) Ve výšce 3-4 m a 15-19 m. Stejná v přístěnku Václavovy síně na Pražském hradě, na chrámové chodbě, na hrobě sv. Vojtěcha z r. 1396 a v přízemí velké věže katedrály.
- 52) Od 3 do 7 m.
- 53) Od 3 do 8 m. Stejná v katedrále na parlérovských arkádách. Zlaté bráně a dolním triforiu.
- 54) Od 3 do 4 m a od 8 do 14 m.
- 55) Ve výšce 5-6 m.
- 56) Tamtéž.
- 57) Od 5 do 11 m.
- 58) Od 5 do 7 m.
- 59) Tamtéž.
- 60) Od 5 do 8 m. Stejná na katedrále na severozápadním opěráku vysokého chóru.
- 61) Od 7 do 9 m. Stejná v katedrále na parlérovských arkádách, kaplich, Zlaté bráně, západním průčelí Týnského chrámu a na Točnice.
- 62) Ve výšce cca 7 m.
- 63) V téže výšce v západním okně schodiště. Ve výšce cca 7 m.
- 65) Od 8 do 12 m.
- 66) Tamtéž. Stejná v katedrále na sakristii, Svatováclavské kapli a jednom opěráku vysokého chóru.
- 67) Ve výšce 8-9 m a 13-14 m.
- 68) Ve výšce 8-9 m a 17-19 m.
- 69) Ve výšce 10-11 m a od 20 do 24 m.
- 70) Ve výšce cca 11 m na mostním pilíři s maskou křičícího muže. Podobná zrcadlově převrácená značka na původních částech kostela Věch Svatých.
- 71) Ve výšce 11-12 m.
- 72) Tamtéž.
- 73) Tamtéž. Stejná v katedrále na parlérovských kaplich a arkádách.
- 74) Od 11 do 22 m.
- 75) Ve výšce 13-14 m.
- 76) Tamtéž.
- 77) Od 13 do 16 m. Stejná v katedrále na parlérovských kaplich a Zlaté bráně.
- 78) Od 13 do 25 m a na žebrech klenby průjezdu.
- 79) Od 15 do 25 m a na žebrech klenby průjezdu. Stejná na katedrále na vyšších částech přízemí velké věže, na Točnice a na věži sv. Štěpána ve Vídni.
- 80) Od 14 do 17 m.
- 81) Ve výšce 14-15 m a 24-25 m.
- 82) Ve výšce cca 15 m.
- 83) Od 15 do 20 m. Stejná v katedrále na dolním triforiu a na přízemí a prvním patře velké věže.
- 84) Od 15 do 21 m.
- 85) Ve výšce 17-18 m. Stejná ve Václavově síni Pražského hradu.
- 86) Od 17 do 19 m. Stejná v katedrále na dolním triforiu.
- 87) Od 17 do 20 m. Stejná na katedrále od základů velké věže výše.
- 88) Od 17 do 19 m.
- 89) Ve výšce 17-18 a cca 24 m.
- 90) Od 17 do 24 m.
- 91) Od 17 do 22 m.
- 92) Ve výšce cca 18 m.
- 93) Ve výšce 18-19 m. Stejná ve Václavově síni Pražského hradu.
- 94) Ve výšce 18-20 m. Stejná v katedrále v sakristii.
- 95) Ve výšce 18-20 m. Stejná na katedrále na dolním a horním triforiu a na jednom opěráku vysokého chóru.
- 96) Ve výšce cca 21 m. Stejná na katedrále v prostoru nad kapitulní knihovnou.
- 97) Ve výšce cca 18 m a 25 m.
- 98) Ve výšce 18-21 m.
- 99) Ve výšce cca 21 m.
- 100) Ve výšce cca 24-25 m.

104) Přehled kamenických značek M. M. Zykan. Der Hochturm von St. Stephan in Wien, Diss., Wien 1967. Je zde celá skupinka značek, které známe z mostecké věže a Svatovítské katedrály. Autorce vděčím za zaslání fotokopie.

faciunt XXXI gr. sol... 18. 7. 1372: Michael Colner habet lapidem winpergen cum fiola pro XVI gr. sol... 25. 7. 1372: Michael habet winpergen pro XII gr. et alium maiorem winpergen pro XVI gr. et duos lapides czu snek, quemlibet per X gr. Facit XXXXVIII gr. sol... 1. 8. 1372: Michael habet unum winpergen pro X gr. sol... Michael sculpsit quatuor clippeos, duos per VI gr. et tertium pro III gr. et quartum pro II gr. Facit XVIII gr. sol... 15. 8. 1372: Michel de Colonia habet duos plum per VIII gr. Facit XVI gr. sol... 29. 8. 1372: Michael habet unum winpergen pro V 1/2 gr. sol... 12. 9. 1372: Michael et Petrus habent duos winpergen per V 1/2 gr. et alios tres maiores per IX gr. Item unum florem pro XI gr. Faciunt XLVIII gr. sol... 19. 9. 1372: Michel habet duos plum, quemlibet per X gr. et duos winpergen pro XI gr. et tertium pro IX gr. Facit XL gr. sol... 26. 9. 1372: Michel habet plum pro IX gr. sol... 3. 10. 1372 Michel habet tres winpergen, quemlibet per V 1/2 gr. Facit XVI 1/2 gr. sol... 10. 10. 1372: Michel habet duos winpergen, quemlibet per V 1/2 gr. et tertium pro IX gr. et duos plum pro XX gr. et unum minus pro VII gr. Facit XLVII gr. sol... 17. 10. 1372: Michell habet duos plum per VIII gr. et tertium pro XX gr. Facit XXVI gr. sol... 31. 10. 1372: Michell per II ebdomades habet duos winpergen, quemlibet pro XII gr. et krakstein cum flore pro VIII gr. Facit XXXII gr. sol... 21. 11. 1372: Michel habet V winpergen, quemlibet per VIII gr. Facit XI gr. sol... 28. 11. 1372: Michel habet VI winpergen, duos per XIII gr. et III per VIII gr. Facit LX gr. sol... 5. 12. 1372: Michel habet III winper per VIII gr. Item fostell de II 1/2 gr. Habet I ulnam cum medio drittell. Facit XXXV gr. minus I p. sol... 12. 12. 1372: Michel habet II winpergen, quemlibet per XIII gr. Facit XXVIII gr. sol... 19. 12. 1372: Michel habet duos winper per VIII gr. Facit XVI gr. sol... 26. 12. 1372: Michel habet winpergen pro VIII gr. sol... 2. 1. 1373: Michel habet unum winper pro XII gr. et alios duos per VIII gr. Facit XXVIII gr. sol... 9. 1. 1373: Michel habet duos winper per XII gr. et alios duos per VIII gr. Facit XL gr. sol... 29. 5. 1373: Michel habet liliumstein pro XXII gr. sol... 18. 9. 1373: Michel habet duos plum per XIII gr. Facit XXVI gr. sol... 23. 10. 1373: Michel habet glenderstuk pro XXIII gr. sol... 30. 10. 1373: Michel habet duos captel per VIII gr. Facit XVI gr. sol... 6. 11. 1373: Michel habet III zailcaptel per VIII gr. Facit XXIV gr. sol... 13. 11. 1373: Michel habet tres captell, quemlibet per VIII gr. Facit XXIII gr. sol... 20. 11. 1373: Michel habet III zailcaptel per IX gr. Facit XXVII gr. sol... 4. 12. 1373: Michael et Johan habent X captel per IX gr. Item decimum pro X gr. Facit C gr. sol... 11. 12. 1373: Michael et Johan habent duos sturcz per XVIII gr. Item habent gros captel pro X gr. Facit XLVI gr. sol... 25. 12. 1373: Michel habet captel pro IX gr. sol... 1. 1. 1374: Michel cum fratre habet III captel per IX gr. Facit XXXVI gr. sol... 8. 1. 1374: Michel cum fratre habent tres sturcz per XVIII gr. Item habent captell pro IX gr. Facit LXVIII gr. sol... 29. 1. 1374: Michel cum fratre habent duos sturcz per XVIII gr. Item habent liliumstuk pro XVII gr. Facit LIII gr. sol... 29. 1. 1374: Michel habet liliumstuk pro XVII gr. sol... 5. 2. 1374: Michel habet liliumstuk pro XVII gr. sol... 12. 8. 1375: Michel habet duos plum per XII gr. Item habet XII capita pro XII gr. Facit XXXVI gr. sol... 14. 10. 1375: Michel cum socio pro sex ebdomades habet XXXII plum, quodlibet per XII gr. Facit VI sex. et XXIII gr. sol...

2. Archív hlavního města Prahy, rkp. 2069, fol. 35. Užil V. V. Tomek, Základy starého místopisu pražského, II, Praha 1870, s. 99-100, dům čp. 162.

17. II. 1378: Czepan linista et Anka emunt domum erga Berchtoldum et Nede sartellaurix et Katherine predictae pueri, in Opatouicz, sitam inter domos Michahel lapicide ex una et Bohunconis parte ex altera...

3. Historický archiv města Kolína nad Rýnem, listina HUA 1/3380. Regest otiskl H. Keussen, Mitteilungen aus dem Stadtarchiv Köln, IX, 1886, s. 24.

31. 3. 1381: Ich Druytghijn van Sauoieye, wilne dochter meister Micheels des werckmeisters zu me doeme in Coelne, dem Got genade, doin kunt allen luden ind bekennen overmitz disen brieff, dat ich Micheel mijnen broeder des selven meister Micheyls sun, hain gemacht ind machen overmitz disen brieff mijnen wislichen number zu vordern ind in czu manen alsulch rente, als mir versessen ind unbe-

tzailf is bis an dise zift datum dis briefs van der statt van Coelne, ind bidden, dat emc die rente versessen gehantreichet werde, ind schel den ouch die stat van Coelne los, ledich ind quijt overmitz disen brieff also verre, als emc davan genoich geschijt, als die stat ouch ingueden truwen geloefft hatt zu doin, alle argelist in disen dingen uysgescheiden. Ind dis zu cyme urkunde der wairheit hain ich gebeden die irsame lude Goitschalck Ouerstoiltz ind Brune Kruyssen, burgere zu Coelne, dat sij ire ingesigele an disen brief haint gehangen. Ind wir Goitschalck ind Brun vurgenant bekennen, dat alle dise vergenante punt wair sint, ind hain umb beden willen der vurscreven Druytghijn unse ingesigele an disen brieff gehangen. Gegeven in den jaerre uns hern dusent driuhundert cyn ind echtzich des sundaes vur palmen.

4. Historický archiv města Kolína nad Rýnem, Schreinsbuch 213, fol. 30'.

10. 6. 1381: Notum sit, quod Hermannus et Johannes, pueri legitimi quondam Johannis dicti Bruychge et Codeleuis coniugum, qui libet eorum suam pueripartem, quam habet (!) in domo vocata Bruychgenhuys cum porta sua lapidea preiacente in Novo foro, donavit et remisit Michaeli de Sauoeyen. Ita quod idem Michael predictas duas pueripartes in predicta hereditate iure obtinebit et divertere poterit, quo voluerit, salvo cuilibet iure suo et censui hereditario iure suo. Datum anno domini M^oCCC^oLXXX primo, decima die mensis Junii.

5. Historický archiv města Kolína nad Rýnem, Schreinsbuch 354, fol. 80'.

12. 3. 1382: Notum sit, quod Johannes Hardewst cum consensu et voluntate Frederune sue uxoris suam domum vocatam Stoitzheim, que olim fuit mansio Wilhelmi Morart, cum porta et domo vinitoria, sitam inter domum quondam Ricolfi Ruffi et domum quondam Gobelini de Tolhusen, prout iacet, ante et retro, subtus et superius, cum suis pertinentiis, sicut quondam Wilhelmus Morart eas tenuit et possedit, donavit et remisit Michaeli de Savoygen. Ita quod idem Michael prefatam domum cum domo vinitoria et porta, prout iacent, iure obtinebit et divertere poterit, quo voluerit. Salvis censibus hereditariis et unicuique iure suo. Datum M^oCCCLXXXII^o, die 12 mensis Marci.

6. Historický archiv města Kolína nad Rýnem, Schreinsbuch 213, fol. 32'.

17. 4. 1382: Notum sit, quod Michael de Sauoeyen in suis duabus pueripartibus, quas habet in domo vocata Bruychenhuys cum porta sua lapidea preiacente in Novo foro, que quidem due pueripartes faciunt unam integram hereditatem, donavit et remisit Conghino dicto Tollener et Ide, eius uxori legitime, sedecim florenos aureos boni auri et gravis ponderis civitatis Coloniensis aut eorum valorem in alio pagamento Coloniensi communiter corrente tempore solutionis usufructualium reddituum ipsis coniugibus predictis, videlicet cuilibet eorum, quamdiu vixerit et non ultra, octo florenos vel eorum valorem in pagamento Coloniensi, exnunc inantea solvendo singulis annis duobus terminis, videlicet medietatem in festo sancti Remigii episcopi et residuam medietatem dictorum usufructualium reddituum in festo Pasche aut infra quatuor septimanas post quemlibet dictorum terminorum immediate subsequenter sine captione, cum condicione, quod si predicti usufructuales redditus, scilicet cuilibet dictorum coniugum, quamdiu vixerit et vitam haberet in humanis, octo floreni vel eorum valor in pagamento Coloniensi soluti non fuerint, quocumque termino cuiuscumque anni fuerit, extunc predicta hereditas, prout suprascriptur, ad dictos coniuges Conghinum et Idam vel alterum eorum viventem cedet libere et devolvitur, per ipsos coniuges vel alterum ex eis viventem iure obtinendi et quo voluerit divertendi, salvo cuilibet iure suo et censui hereditario iure suo. Insuper predictus Michael quatuor marcas Coloniensis pagamenti hereditarii census de eadem hereditate solvi debitas semper quindena ante expiracionem termini, quo ipse quatuor solvi debentur, hiis, quibus competunt, cum scitu dictorum coniugum vel alterius viventis solvet et precavebit. Alioquin dicta hereditas eisdem coniugibus vel alteri ex eis cedet, ut prius, per eos iure obtinendi et quo voluerit divertendi. Salvo cuilibet et censui hereditario iure suo. Datum anno domini M^oCCC^oLXXX^o secundo, die XVII mensis Aprilis.

7. Historický archiv města Kolína nad Rýnem, Schreinsbuch 362, fol. 16.

2. 9. 1382: Notum sit, quod Michael de Savogen suam domum dictam Stotzheim, que olim fuit mansio Wilhelmi dicti Morart, cum porta et domo vinitoria, sitam inter domum Richolfi Ruffi et domum Gobelini de Tolhuse, ante et retro, subtus et superius, prout iacet, obligavit titulo pignoris Hermanno Beirkelin pro centum et triginta maltris siliginis mensure Coloniensis secundum commune forum Colonie iuxta duos denarios pagamenti penes siliginem meliorem, solvendis in festo Purificationis sancte Marie Virginis nunc proxime affuturo, sine captione. Quod si dicto termino sive festo neglectum fuerit, extunc dicta domus cum porta et domo vinitoria ad dictum Hermannum cedent et devolvetur libere et absolute, ita quod dictus Hermannus dictam domum, portam et domum vinitoriam extunc iure obtinebit et divertere poterit quo voluerit, salvo hereditario censu et unicuique iure suo. Datum anno domini M^oCCCLXXX secundo, die secunda mensis Septembris.

Zápis byl později škrtnut.

8. Historický archiv města Kolína nad Rýnem, Schreinsbuch 354, fol. 81.

7. 2. 1383: Notum sit, quod Michael de Savoygen in sua domo vocata Stotzheim, que olim fuit mansio Wilhelmi Morart, cum porta et domo vinitoria, sita inter domum quondam Richolfi Ruffi et domum quondam Gobelini de Tolhuse, ante et retro, subtus et superius, cum suis pertinentiis, sicut dictus quondam Wilhelmus eas tenuit et possedit, donavit et remisit Franconi dicto vanne Reyffe clerico Coloniensi, viginti florenos aureos boni auri et iusti ponderis civitatis Coloniensis vel eorum certum valorem in alio pagamento Coloniensi tempore solutionis communiter corrente usufructualium reddituum ipsi Franconi ad eius usufructum et ad dies vite sue et non ultra, exnunc inantea singulis annis solvendorum duobus terminis, videlicet medietatem in festo Nativitatis beati Johannis Baptiste et residuam medietatem dictorum usufructualium reddituum in festo Nativitatis Christi, aut infra quatuor septimanas post quemlibet dictorum terminorum immediate sequentes, sine captione. Quod si neglectum fuerit, aliquo termino cuiuscumque anni fuerit, extunc domus vocata Stotzheim predicta cum porta et domo vinitoria, prout iacet et cum suis pertinentiis predictis, ad predictum Franconem cedet libere et solute, per cum iure obtinendi et quo voluerit divertendi, salvis censibus hereditariis, quos antedictus Michael semper cum scitu dicti Franconis octo dies ante expirationem cuiuslibet termini, quo vel quibus solvi debentur, hiis, quibus solvi debentur et competenter solvet et precavebit, sub pena cessionis sive revolutionis antedictae, et solvi cuilibet iure suo. Actum anno domini M^oCCCLXXX tercio, die sabbati VII mensis Februarii.

9. Historický archiv města Kolína nad Rýnem, Schreinsbuch 213, fol. 33'.

11. 6. 1383: Notum sit, quod Michael de Sauoyen suas duas pueripartes, quas habet in domo vocata Bruchenhus cum porta sua lapidea preiacente in Novo foro, que quidem due pueripartes faciunt unam integram hereditatem, donavit et remisit Hermanno Brugge-man iuniori et Bele eius uxori. Ita quod ipsi coniuges Hermannus et Bela predictam domum vocatam Bruychenhus cum porta sua preiacente, iure obtinebunt et divertere poterunt, quo voluerint, salvis cuilibet et censui hereditario ac etiam redditibus usufructualibus iuribus suis. Datum anno domini M^oCCCLXXX tercio, die XI. mensis Iunii.

10. Archiv hlavního města Prahy, rkp. 2252, fol. 85. Otiskl J. Neuwirth, Peter Parler von Gmünd, Prag 1891, s. 126.

13. 10. 1383: Michael pal(erz). In nomine domini Amen. Nos, Buzco vicepurgravius castri Pragensis, Crux iudex, Thomas wladarz, Jessek cucharz, Jessek malerz, Bohunek malerz, Nicolaus sutor, Martyn skalnyk, consules iurati civitatis Hradczanensis presentibus recognoscimus universis publice protestantes, quod discretus vir Michael parlerz frater germanus magistri Petri nove fabrice ecclesie Pragensis, constitutus inter quatuor scampna iudiciaria confessus est, quod domum suam in Pohorzelec acialem iuxta portam, que ducit

a Hradczano in Strahowiam, comisit ad fideles manus indivisim magistri Petri rectoris fabrice nove ecclesie Pragensis et Michaelis lat-homi dicti de Colonia Renis, generi ipsius magistri Petri supradicti, ut ipsi pro bono et utilitate ipsius Michaelis disponant de domo predicta quoquois modo secundum libitum voluntatis ipsorum. Eciam ibidem prefatus Michael frater germanus supradicti magistri Petri recognoscit se teneri et debitorie obligari in VII sexagenis grossorum Pragensium denariorum ratione veri mutui prenotato Michaeli de Colonia Renis, qui primus debet has pecunias in domo prescripta obtinere, et magistro Petro IIII sexagenas. Ibidemque sepefatus Michael de Colonia Renis omne ius una cum debito predicto, quod sibi competit in domo memorata, resignat ac condescendit Wencesslao, filio magistri Petri prenotati, ut ipse idem ius, quod michi competeat, obtineat in premissis. Acta sunt hec anno domini millesimo CCCLXX-XIII feria 3^a in octava Benedicte virginis in iudicio contestato.

Zápis je přeskrtán a následuje jiný, později také škrtnutý zápis:

Michael frater germanus magistri Petri condescendit de toto iure suo, quod ipsi competit, et domibus in Pohorzelec aciali prima a porta Hradczanensi una cum alia, que fuit Wenheri, iam unita in unum, magistro Petro, et quod murus a predictam (domum est) manu a dextra.

11. Historický archiv města Kolína nad Rýnem, Schreinsbuch 270, fol. 151.

4. 2. 1384: Notum sit, quod Amplonius Rastart comparens in iudicio sicut vicecomes et scabini nobis officialis sunt protestati, fecit se immitti ad huiusmodi domum sitam in Smyrstraissin, que est finalis versus sanctum Andream, de tribus mansionibus sub uno tecto sitis, que fuerint quondam Egidii de Rurmunde fabri, prout iacet, cum sua area, ante et retro, subtus et superius, sicut ipsa domus cessa est Michaeli, filio quondam magistri Michaelis, magistri fabrice ecclesie Coloniensis et Drude coniugum, ex obitu dictorum suorum parentum, tamquam pro quadraginta sex florenis aureis boni auri et iusti ponderis debiti prefugitivi, in quibus dictus Michael sibi refugus est effectus. Et quia sequebatur sicut de iure debuit, nemine contradicente, fuit sibi huiusmodi immisio stabilis iudicata. Et dictavit sententia scabinorum, quod ipse Amplonius cum Agnesa sua uxore tamquam pro debito prefugitivo XLVI florenorum ad cessionem sive mortalitatem eiusdem Michaelis in dicta domo, prout iacet, esset ascribendus. Ita quod ipsi coniuges in cessione predicti Michaelis predictae domus prout iacet, predictum debitum XLVI florenorum iure obtinebit et divertere poterint, quocumque voluerint. Salvo hereditario censui iure suo. Actum ut supra (Anno domini M^oCCCLXXXIII^{to}, die IIII^{ta} mensis Februarii).

12. Archiv města Brna, rkp. 40, fol. 64. Otiskl též J. Neuwirth, Peter Parler von Gmünd, Prag 1891, s. 127 až 128.

22. 8. 1384: Den ersamen weysen frummen mannen, den burgermeister, ratmannen und gesworn scheffen der stat zu Kollen uf deme Ryne embieden wir richter, burgermeister und gesworn scheffen der stat zu Brunne in Merherlant unsen steden dienst und wat wir gudes vermogen. Lieven hern und vrunde. Is sein vor uns komyn Heinrich von Gemunde, baumeister unsers gnedegen hern hern Josts margraven des landes zu Merhern, und Drudekein sein eliche wirtinne, unse burgere, und haben vor uns in vollen rate mit wolbedachtin mude samentlichen uffgegeben, bescheiden und beruemet dye rente der lyfeczucht zwenzig gulden, die Drudekin ire lefftage up uwir stat zu Kolen hat mit dem gelde ind mit der pene, dye da langeczyt versessen sein, is sei vil adir wenik, dem erbern manne Michelen von Sabogen und seinen erven umb eyn geante summe geldes, die er yn zu Prage in der stat vorburget und vergewisset hat. Hir umme lieven hern und vrunde so biden wir uwir ersamkeit mit ganczim fleizze mit sampt dem egenanten Heinrich und Drudekin, dat ir dieselben rente und pene und waz versessen geldes ist, dem vogenanten Michil und seinen erven furbaz mer reichen, geben und beczalen wollet und sollet, ungehindrit nach ynhalde und lewte der brieve, die Drudekin dorubir hat gehabt. Dieser sachen zu gezugnisse so haben wir unser stat ingesigels zu Brunne an diesen brief gehangen, der gegeben ist nach Cristis geburte M^oCCC^{mo}LXXXIII^{to} feria secunda

ante festum sancti Bartholomei apostoli.

Zápis je přeškrtnán a na okraji poznamenáno:

Non processit, sed magister Henricus reddidit literam.

13. Archív hlavního města Prahy, rkp. 2069, fol.

122'. Užil V. V. Tomek, Základy starého místopisu pražského, II, Praha 1870, s. 99-100, dům čp. 162.

10. 5. 1385: Petrus lathomus et Cuncz frater ipsius emunt domum et eius aream erga Kerussie viduam, inter domos Duchconis ex una et Stephani linicide parte ab altera sitam...

ZUR DATIERUNG, IKONOGRAPHIE UND AUTORSCHAFT DES ALTSTÄDTER BRÜCKENTURMES IN PRAG

Der Aufsatz bringt neue Erkenntnisse über den Altstädter Brückenturm und über die Migration der Parler aus Prag nach Rheinland und Schwaben um das Jahr 1380. Diese Erkenntnisse unterscheiden sich in vielem von den bisherigen Vorstellungen. Den Altstädter Brückenturm erbaute eine andere Bauhütte als die Karlsbrücke, auf welcher der Turm steht. Die Brücke gründete nach den neugesammelten und anderswo veröffentlichten Quellen der Baumeister Otto. Dieser leitete den Brückenbau von der Gründung im Jahre 1357 bis zu seinem Tod im Jahre 1375. Erst nach Ottos Tod übernahm die Aufsicht über die Brückenhütte der Baumeister des Prager Domes Peter Parler. Die Bauhütte der Brücke wurde von der Gemeinde und von den Altstädter Kreuzherren verwaltet. Die Bauhütte des Turmes gehörte unter die Rechtskraft der Gemeinde und des Herrschers. Der Unterschied zwischen den beiden Bauhütten kam auch zum Ausdruck bei Belohnung der Steinmetzer. Bei dem Turmbau wurden sie für Stückwerk bezahlt und benützten Steinmetzzeichen. Bei dem Brückenbau erhielten sie Zeitlohn und benützten keine Steinmetzzeichen. Beide Bauhütten hatten keinesfalls einen gemeinsamen Werkmeister. Mit dem Altstädter Brückenturm musste man schon im ursprünglichen Brückenentwurf aus der Zeit vor dem Jahre 1357 rechnen. Der Autor des Brückenentwurfs war Meister Otto, welcher offenbar aus der südfranzösisch orientierten Bauhütte des Prager Bischofs Johann von Dražice stammte. Nach dem Entwurf von Otto konnte der Turm dem Tor der Prager Bischofsresidenz ähnlich sein. Der Turmbau aber wurde knapp vor dem Jahre 1370 unter der Leitung eines anderen Baumeisters begonnen. Dieser Meister ging aus der Bauhütte von Peter Parler hervor und bereicherte den ursprünglichen Entwurf von Otto um eine geometrische Gliederung und einen bildhauerischen Schmuck der Fassaden. Der Fassadenentwurf wurde in der ersten Hälfte der siebziger Jahre ausgearbeitet. In der zweiten Hälfte der siebziger Jahre wurde das Turm Erdgeschoss beendet, aber ohne das Netzgewölbe, welches erst später in die Durchfahrt eingelegt wurde. Der erste Stock des Turmes wurde von der zweiten Hälfte der siebziger Jahre bis in die zweite Hälfte der achtziger Jahre erbaut. Die Bildwerke für den ersten Stock wurden in den Jahren 1376-1378 ausgehauen. Um das Jahr 1385 entstanden die Bildwerke für den zweiten Stock. In der Zeit sank aber die Zahl der Steinmetzen soweit, dass sich das Aufbautempo verlangsamte. Die in der Hälfte der achtziger Jahre ausgehauenen Bildwerke für den zweiten Stock wurden wahrscheinlich zur Seite gelegt und erst

nach der Beendigung der zugehörigen Tragmauern um das Jahr 1390 versetzt. In der Hälfte der achtziger Jahre kam es offenbar auch zum Wechsel in der Leitung der Bauhütte, wo jenen dem Peter Parler nahen Meister ein Hofkünstler des Königs Wenzel abwechselte. In der zweiten Hälfte der achtziger und in der ersten Hälfte der neunziger Jahre wurde dann unter der Leitung dieses Meisters der zweite Turmstock erbaut, nachträglich das Netzgewölbe in die Durchfahrt eingelegt, die abgelegten Statuen versetzt und auf den Gipfel des seitlichen Treppenhauses die Figur des Turmwächters aufgestellt. Die Vermutung, dass das Treppenhaus des Turmes ursprünglich dem Stiegenhaus des Querschiffes des Veitsdoms ähnlich war und im 15. Jahrhundert geändert wurde, ist irrend. Der Turm ist ganz aus dem 14. Jahrhundert. Das Treppenhaus mündete zu erst nur in den zweiten Stock und dann beim Bau des Umganges wurde es um seinen oberen Teil verlängert. Die Arbeiten auf dem Turm wurden vor dem Jahre 1395 beendet.

Soweit es sich um die Ikonographie handelt, stellten die Tier-Konsolen im Erdgeschoss wahrscheinlich die Untugendsymbole dar, ähnlich wie die dortigen Figuralkragsteine, von denen der nordöstliche Aristoteles und Phyllis vorstellte. Die Masken auf dem Gesims zwischen dem Erdgeschoss und dem ersten Stock stellten wahrscheinlich die überwundenen Natur- und Feindeskräfte und die Personifikation des Flusses in der Gestalt der sich in den Lorbeer verwandelnde Daphne dar. Die kollosalen Statuen Karls IV., Wenzels IV., St. Veits, St. Adalberts und St. Siegmunds, gemeinsam mit dem dreiteiligen Kathedralbogen, dem Brückenmodell und dem auf den Reichsadler herunterblickenden Löwen, äusserten vor allem die sakrale Bedeutung der kaiserlichen Macht in den Händen des böhmischen Königs, die Legitimität ihres Übergangs vom Vater auf den Sohn, sowie die Stellung Prags als Brücken- und Erzbischofs-Stadt, welche zum Sitz der erblichen kaiserlichen Majestät der Luxemburger wurde. Was den nichterhaltenen bildhauerischen Schmuck der Westfront anbelangt, handelte es sich offensichtlich nicht um Maria mit den Stiftern, sondern um eine Allegorie der gewaffneten Gerechtigkeit.

Das weltliche Thema hat auch die Bildhauerkarikatur des Turmwächters, welcher den Turm und darin situierte Stadtgefängnis überwachte. Er steht oben auf der Treppenhauseispindel, die Steinmetzzeichen aus den neunziger Jahren trägt. Die Statue können wir für ein von den ikonographischen Experimenten halten, realisiert von den Hofleuten von Wenzel IV. Nach neuen Feststel-

lungen, welche aber den Rahmen der Abhandlung über den Altstädter Brückenturm überschreiten und anderswo publiziert werden müssen, ist es möglich einige Bildhauerarbeiten in Prag und in Strassburg mit dem frühen Wenzels Umkreis zu verknüpfen. Im Prager Veitsdom können wir dem König Wenzel die Profanierung des offiziellen Programmes der Bildnisgalerie im Triforium zuschreiben, welche in zwei Porträtbüsten des Querhauses kulminieren, von denen die eine in dem nördlichen Treppenhaus erhalten und die andere, nur von der Abbildung bekannt, im Südflügel des Triforiums eingemauert ist. In Strassburg hängen mit demselben Umkreis die Statuen Wenzels IV. und des Baumeisters unten an dem nordwestlichen Turmschneck der Kathedrale und wahrscheinlich auch das Bildnis des sitzenden Baubeamten im Frauenhaus zusammen.

Die Mehrheit der Forscher schreibt bisher den Altstädter Brückenturm zusammen mit der Brücke automatisch Peter Parler zu. Es handelt sich aber um Werke zweier verschiedener Bauhütten. O. Kletzl und G. Schmidt haben eine enge Beziehung der Statuen von der Ostfront des Brückenturmes zum Teil der Bildwerke des Petersportal vom Dom in Köln am Rhein festgestellt. Die Bildwerke des Petersportals werden insgesamt vier Bildhauern zugeschrieben - dem Meister der Apostel, Heinrich Parler, Michael von Savoyen und dem Meister des Glockenschwingers. Heinrich Parler und Michael von Savoyen, welche Verwandte des Prager Peter Parler und zugleich auch des Kölner Dombaumeisters Michael des Älteren waren, wird ein Teil der Kölner Bildwerke anknüpfend an die Prager Parlerischen Bildhauerei der siebziger Jahre zugeschrieben. Die Statuen vom Prager Brückenturm schrieben Kletzl und Schmidt Michael von Savoyen zu. Diese Vermutung wurde aber mit Reserve aufgenommen, weil die Fragen der Chronologie nicht abgeschlossen wurden und auch die persönliche Anwesenheit Michaels des Jüngeren in Köln nicht sicher belegt wurde. Die Forschung geriet ausserdem auf falsche Spur durch das in der Fachliteratur verbreitete unrichtige Todesdatum des Kölner Dombaumeisters Michael des Älteren. Nichtsdestoweniger kam R. Lauer zur Meinung, dass der ganze Bildhauerschmuck des Petersportals aus den Jahren 1375 - 1385 stammt und dass es zur Wende vom konservativem zum Parlerstil im Jahre 1380 kam. Die Umstände dieser Wende kann man jetzt dadurch erklären, dass die Hauptursache der Stil- und Technologieänderungen, zu denen es im Jahre 1380 in der Kölner Dombauhütte kam, der Tod des Dombaumeisters Michael des Älteren war.

Aus den neu geprüften Quellen geht es hervor, dass Michael von Savoyen, der Schwiegersohn von Peter Parler, in der Prager Veitshütte in den Jahren 1372 - 1375 arbeitete. In der zweiten Hälfte der siebziger Jahre, wo die ihm zugeschriebenen Statuen für den ersten Brückenturmstock entstanden, besass er mit grösster Wahrscheinlichkeit ein Haus bei der Kirche St. Michaels in der Prager Neustadt. Der Vater Michaels von Savoyen - Michael der Ältere identisch vielleicht mit dem Kölner Apostelmeister, starb in Köln zur Wende der Jahre 1380 -

1381. Michael von Savoyen kam nach dem Tode Michaels des Älteren nach Köln, wo er in den Jahren 1381 - 1383 sicher als dessen Erbe und Besitzer einiger Häuser belegt ist. In diese Zeit fällt seine Tätigkeit an dem Parterteil des Petersportals. In den Jahren 1383 - 1384, also in der Zeitlang, als die Arbeit an den Statuen für den zweiten Stock des Prager Brückenturmes begonnen wurde, lebte Michael von Savoyen wieder in Prag, wo er, wie es scheint, im Jahre 1385 starb. Sein ehemaliges Haus in der Neustadt verkaufte im Jahre 1385 die Witwe Gera. Das alles bestätigt die Vermutung, dass Michael von Savoyen der Autor der Statuen vom Altstädter Brückenturm und der verwandten Bildwerke des Petersportals war. Wir können vielleicht auch voraussetzen, dass er den Bau des Brückenturmes leitete.

Michael von Savoyen ist es nötig genau von Michael Parler zu unterscheiden. Neue Prüfung der Quellen zeigte, dass die bisherige Zweiteilung der Parlers auf den böhmischen und süddeutschen Zweig ganz falsch ist. Michael Parler, der Bruder von Peter Parler, ist zum erstenmal im Jahre 1359 im Kloster Goldenkron (Zlatá Koruna) belegt, wo er wahrscheinlich die Margaretenkirche mit Eckscharfen ähnlichen der Stern galerie des Domes in Freiburg im Breisgau, von wo er stammte, erbaute. Im Jahre 1377 erbaute er sich ein Haus am Hradschin in der Nähe des Prager Veitsdoms. Michael Parler und nicht Michael von Savoyen sind die in den Rechnungen des Prager Veitsdoms eingetragenen Bildhauerarbeiten aus den Jahren 1377 - 1378 zu zuschreiben. Im Jahre 1383 überlies er sein Haus am Hradschin den Verwandten und reiste zugleich mit der Botschaft Wenzels IV. nach Strassburg, wo er den Posten des Baumeisters der dortigen Kathedrale annahm. In Strassburg heiratete er die Tochter des Baudirektors der Kathedrale Johannes Sesterer Ennelin. Durch Analyse des Strassburger Baues kann man zum Schluss kommen, dass Michael Parler in Strassburg im Jahre 1384 das Turm oktagon gründete, von dem es ihm aber nur den Grund des mittlern Teiles und einige Meter der nordwestlichen Schnecke mit schon erwähnten Statuen Wenzels IV. und Baumeisters zu erbauen gelang. Im April 1387 reiste er nach Ulm, wo er nach dem Tode des schwäbischen Heinrich des Älteren gemeinsam mit Heinrich Parler die Leitung der Ulmer Bauhütte übernahm. Michael Parler starb im Frühling 1388. Michaels Schwiegervater Johann Sesterer, welchen vielleicht das Bildnis im Strassburger Frauenhaus darstellt, hielt sich im Jahre 1393 in Prag bei Peter Parler auf. Die Identität des Prager und Strassburger Michael Parler kann man mit Quellen belegen.

Ähnlich unrichtig ist auch die bisherige Zweiteilung der Persönlichkeit Heinrich Parlers, welcher gemeinsam mit Michael von Savoyen am Petersportal arbeitete. Dem Heinrich gehört das Wappen mit silbernem Kantenpfahl auf rot-blauem Schild benützt auf der Prager Statue des hl. Wenzels, auf dem Prager Parlerreliquiar und auf der Konsole mit der Mädchenbüste in Köln am Rhein. Dieses Wappen Heinrichs unterscheidet sich durch Farbe von dem Wappen Peter Parlers, das einen roten Kantenpfahl auf weissem Schilde hatte und von den schon auf dem

vorparlerischen Teil des Domes in Freiburg gemalten Parlerwappen abgeleitet ist. Auch Heinrich Parler arbeitete am Anfang in Prag, wo die Dombaurechnungen seine Autorschaft der Statue vom hl. Wenzel aus dem Jahre 1373 und wahrscheinlich auch die Verlobung im Jahre 1377 andeuten. Aus den Quellen geht hervor, dass Heinrichs Verlobte Druda, die Tochter von Kölner Michael dem Älteren und Schwester Michaels von Savoyen war, sich in siebziger Jahren ausserhalb von Köln aufhielt. Heinrichs Aufenthalt in Köln mit der Bilhauerarbeit an dem Petersportal verbunden, fällt offensichtlich in das Jahr 1380, wo wir Druda wieder in Köln finden. Vom Jahre 1381 bis zum Jahre 1387 war Heinrich Parler Hofkünstler des mährischen Markgrafen Jodokus in Brünn. In Brünn hatte er ein Haus direkt im Klostertor von St. Thomas, von wo das ihm zugeschriebene Vesperbild stammt. Es scheint, dass er schon damals Mailand besucht hatte. Im April 1387 trafen Heinrich Parler mit Michael Parler in Ulm zusammen, wo sie beide nach dem Tode Heinrichs des Älteren die Ulmer Bauhütte übernahmen. Heinrich kehrte dann im September 1387 nach Brünn, im November 1387 in Köln am Rhein verkaufte er das Vermögen von Druda und im Frühling 1388 beteiligte er sich mit acht weiteren Ulmer Steinmetzen an den Kämpfen bei Weil und Zell. Weil Michael Parler damals starb, blieb Heinrich an der Spitze der Ulmer Bauhütte allein. Die Ulmer Bauhütte leitete er bis zu seiner Abfahrt nach Mailand im Jahre 1391. Nach Brünn kehrte er auf die Dauer nicht zurück und sein Brünner Haus im Klostertor von St. Thomas hatte im Jahre 1389 schon einen anderen Besitzer. Auch Heinrich Parler wird es nötig sein noch Aufmerksamkeit zu widmen.

Der Fortsetzer Michaels von Savoyen auf dem Bau des Prager Altstädter Brückenturmes hatte zu den Parlern schon nur ein lockeres Verhältniss. Er gehörte zu den Hofkünstlern Wenzels IV. Die Tätigkeit der Bauhütte Wenzels auf dem Turm ist mit einer ganzen Reihe von Wenzels Emblemen belegt. Als Michael von Savoyen vor Mai 1385 starb, hinterliess er offenbar ein Haus in der Neustadt mit unvollendeten Statuen für den bisher nicht errichtete zweiten Stock des Turmes. Man kam voraussetzen, dass der neue Baumeister Wenzels nicht nur die Bauhütte, sondern auch die Bildhauerwerkstätte mit den nicht vollendeten Statuen nach Michael von Savoyen übernahm. Hier kommt man zur überraschenden Feststellung, die die Glaubwürdigkeit der vorhergehender Erwägungen bestätigt. Michaels Haus in der Neustadt kauften nämlich von Michaels Witwe die Brüder Peter und Kunz, von denen der erste, Peter, ein Steinmetz des Königs Wenzel war. Dieser Peter starb im Jahre 1400 und ist nicht identisch mit Peter Parler, von dem er sich sowohl durch Verwandtschaft, als auch durch das Todesdatum unterscheidet. Peter kann man offenbar den Ausbau des zweiten Stockes des Turmes, die Versetzung seiner Statuen, den Entwurf des Netzgewölbes in der Durchfahrt und die Statue des Turmwächters zuschreiben. Ein anderes Werk Peters war das Grabmal Wenzels IV. im Zisterzienserkloster in Königsaal (Zbraslav) so fern wir die erhaltenen Nachrichten richtig auslegen.

Am Bau des Altstädter Brückenturmes in den Jahren 1370 - 1395 namen circa einhundert Steinmetzen teil. Wir finden hier ihre Steinmetzzeichen. Irgendwelche von diesen sind auch im Emauskloster, an dem Veitsdom, in der Prager Burg, an der Teinkirche, am Stephansdom in Wien und an anderen Bauten. Einige befanden sich auch auf von Bildhauern bearbeiteten Steinen. Zwei solche Zeichen sind auf den beiden mit den zugehörigen Masken gezierten Randpfeilern des Brückenturmes. Ein anderes Zeichen, welches an dem Brückenturm fast während der ganzen Bauzeit belegt ist, finden wir auch auf einem Stein mit dem Drachen an der Turmgalerie des Veitsdoms. Die Steinmetzzeichen sind wichtig für die Chronologie des Baues.

ABBILDUNGEN

- 1: Altstädter Brückenturm, Gesamtansicht. Begonnen vor dem Jahre 1370, beendet vor 1395. (Lichtbild A. Paul.)
- 2: Bauhütte von Johann dem Vierten, Tor der Prager Bischofsresidenz. Die dreissiger Jahre des 14. Jahrhunderts. Zeichnung von J. Hellich aus dem Jahre 1844. (Lichtbild Z. Reach.)
- 3: Altstädter Brückenturm, Parlergliederung und Bildhaueraus schmückung des Ostfront. (Lichtbild V. Uher.)
- 4: Aristoteles und Phyllis, Konsole an der Nordostecke des Brückenturmes. Um 1380. (Lichtbild V. Oberreigner.)
- 5: Die Frau mit dem Söldner, Konsole an der Südostecke des Brückenturmes. Um 1380. (Lichtbild V. Oberreigner.)
- 6: Der Löwe die Kenle fressend, Konsole an der Südostseite der Durchfahrt des Brückenturmes. Um 1380. (Lichtbild V. Uher.)
- 7: Dämonmaske mit geöffnetem Mund an dem Gesims des Erdgeschosses des Brückenturmes. Zweite Hälfte der siebziger Jahre des 14. Jahrhunderts. (Lichtbild V. Oberreigner.)
- 8: Statuen Karl des IV. und Wenzel des IV. vom ersten Stock der Ostseite des Brückenturmes, heute in der Steinsammlung des Nationalmuseums. 1376 - 1378. (Lichtbild V. Fyman.)
- 9: Bildsäule des Löwen vom zweiten Stock des Ostseite des Brückenturmes, heute in der Steinsammlung des Nationalmuseums. Um 1385. (Lichtbild J. Kutová.)
- 10: St. Veitsstatue vom ersten Stock der Ostseite des Brückenturmes, heute in der Steinsammlung des Nationalmuseums. Um 1380. (Lichtbild V. Fyman.)
- 11: St. Adalberts und Sigmunds Statuen vom zweiten Stock der Brückenturmes, heute in der Steinsammlung des Nationalmuseums. Um 1385. (Lichtbild V. Fyman.)
- 12: Nicht erhaltene Bildwerke der Westfront des Brückenturmes mit der Statue der Gerechtigkeit. A - auf der Vedüte von J. Kozel und M. Peterle aus dem Jahr 1562, B - auf der Zeichnung von J. Heintz in dem Bayerischen Staatsarchiv in Neuburg (nach R. Chadraha), C - auf dem Flugblatt aus dem Jahre 1621 (Lichtbilds Archiv der Hauptstadt Prag), D - auf der Abbildung des Werkes von S. Scherertz, Valle Pragensse, 1623 (nach F. Písek).
- 13: Statue des Turmwächters auf der Spitze des Seitentreppenhauses des Brückenturmes. Vor 1395. Seitenansicht. (Lichtbild V. Uher.)
- 14: Statue des Turmwächters auf der Spitze des Seitentreppenhauses. Vor 1395. En - face Bild. (Lichtbild V. Uher.)
- 15: Seitentreppenhaus des Brückenturmes. Vor dem Jahre 1370 - vor dem Jahre 1395. (Lichtbild V. Uher.)
- 16: Netzgewölbe in der Durchfahrt des Brückenturmes. Um 1390. (Lichtbild V. Uher.)
- 17: Eisvogel in Band, Fialengemälde des östlichen Durchfahrtsbogens des Brückenturmes. Um 1390. (Lichtbild V. Oberreigner.)
- 18: Eisvogel im Band, Relief an der Ostfront des Brückenturmes. Um 1390. (Lichtbild V. Oberreigner.)
- 19 a, b: Überschicht der Steinmetzzeichen vom Altstädter Brückenturm.